

Razvoj semantičkih kategorija i vrsta riječi u djece u dobi od 12 do 16 mjeseci

---

Vicković, Ana

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:158:064124>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

**Razvoj semantičkih kategorija i vrsta riječi u djece u dobi
od 12 do 16 mjeseci**

Ana Vicković

Zagreb, rujan 2020.

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

**Razvoj semantičkih kategorija i vrsta riječi u djece u dobi
od 12 do 16 mjeseci**

Ana Vicković

izv. prof. dr. sc. Jelena Kuvač Kraljević

Zagreb, rujan 2020.

Izjava o autorstvu rada

Potvrđujem da sam osobno napisao/napisala rad **Razvoj semantičkih kategorija i vrsta riječi u djece u dobi od 12 do 16 mjeseci** i da sam njegov autor/autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Ana Vicković

Zagreb, rujan 2020.

ZAHVALE

Zahvaljujem svojoj mentorici izv.prof.dr.sc. Jeleni Kuvač Kraljević koja je stručno ispravljala moja lutanja tijekom nastajanja ovog diplomskog rada.

Zahvaljujem Filipu i svim svojim prijateljima koji su bili dio ovih prekrasnih pet godina.

Najviše zahvaljujem svojoj obitelji na neizmjerne podršci i konstantnom vjetru u leđa.

Hvala Vam.

Razvoj semantičkih kategorija i vrsta riječi u djece u dobi od 12 do 16 mjeseci

Ana Vicković

izv. prof. dr. sc. Jelena Kuvač Kraljević

Logopedija

Sažetak

Sve je više istraživanja leksičkog razvoja u hrvatskom jeziku, no još uvijek postoje dijelovi tog razvoja koji nisu dovoljno istraženi. Upravo zato je cilj ovog diplomskog rada istražiti leksički razvoj djece urednog razvoja od proizvodnje prve riječi do šesnaestog mjeseca. Preciznije, ovim radom se utvrđuju prve vrste riječi i semantičke kategorije te dominantne vrste riječi i semantičke kategorije u dobi od 16 mjeseci u ekspresivnom rječniku djece kojima je hrvatski jezik materinski. Podatci potrebni za ovo istraživanje prikupljeni su pomoću kratke verzije Komunikacijsko razvojne ljestvice – podljestvica Riječi i geste (8 - 16 mjeseci) koja je u procesu standardizacije. Korišteni su podaci iz Ljestvice koji govore o aktivnom i pasivnom rječniku djeteta. Uzeti su iz gotove baze koja je nastala tijekom procesa standardizacije navedene ljestvice. Slučajnim odabirom obzirom na dob i spol odabrano je 70 ispitanika. Njih 35 u dobi od 12 mjeseci te 35 u dobi od 16 mjeseci.

Nakon što je napravljena statistička analiza izvješća roditelja o produktivnom rječniku djece, dobiveni rezultati pokazuju kako je kod djece u dobi od 12 mjeseci najbrojnija vrsta riječi imenice, što je u skladu sa istraživanjima u drugim jezicima. U toj dobi djeca produciraju najviše riječi koje pripadaju semantičkoj kategoriji *ljudi*, a zatim i ostale kategorije koje su dio njihovih svakodnevnih aktivnosti. U dobi od 16 mjeseci također su najbrojnije imenice, a zatim uzvici. Zanimljiv je nagli porast glagola. Rezultati obrade semantičkih kategorija u toj dobi pokazuju kako je semantička kategorija *ljudi* i dalje najbrojnija. Usporede li se te dvije vremenske točke, nisu pronađene velike promjene u dominantnim vrstama riječi i semantičkim kategorijama. To se može pripisati sporom usvajanju novih riječi sve do rječničkog brzaca koji započinje oko osamnaestog mjeseca.

Ključne riječi: *vrste riječi, semantičke kategorije, ekspresivni rječnik, KORALJE*

Development of semantic categories and word classes of children aged 12 to 16 months

Ana Vicković

izv. prof. dr. sc. Jelena Kuvač Kraljević

Speech-Language Pathology

Abstract

There is more and more research of lexical development in the Croatian language, but there are still parts of that development that have not been sufficiently researched. That is why the aim of this paper is to investigate the lexical development of children from the first word to the sixteenth month. More precisely, this paper identifies the first word class and semantic categories and the dominant word class and semantic categories at the age of 16 months in the expressive vocabulary of children whose mother language is Croatian. The data required for this research were collected using the Short version of the Communication Development Scale - Word and Gesture subscale (8 - 16 months) which is in the process of standardization. Data from the scale which show active and passive vocabulary of the child were used. They are taken from the finished database created during the standardization process of the mentioned scale. Random selection based on age and gender selected 70 respondents. 35 of them at the age of 12 months and 35 at the age of 16 months.

After a statistical analysis of the parents' report on children's productive vocabulary, the obtained results show within children at the age of 12 months, the most frequent word class is a noun, which is in line with research in other languages. At that age, children produce the most words that belong to the semantic category of *people*, followed by other categories that are part of their daily activities. At the age of 16 months, most frequent are nouns as well, followed by exclamations. The sudden rise of the verb is interesting. The results of processing semantic categories at that age show that the semantic category of *people* is still the most frequent. No major changes are found in the dominant word class and semantic categories between 12 months old and 16 months old children. This can be attributed to the slow acquisition of new words all the way to the vocabulary spurt beginning around the eighteenth month.

Key words: word classes, semantic categories, expressive vocabulary, CDI

Sadržaj

1. Uvod	1
1.1. Leksički razvoj: od prve riječi do kombinacije riječi.....	2
1.2. Semantičke kategorije	5
1.2.1 Razvoj semantičkih kategorija.....	7
1.3. Vrste riječi u hrvatskom jeziku	11
1.3.1. Usvajanje različitih vrsta riječi u aktivnim rječnicima djece.....	13
2. Cilj, problem i pretpostavke istraživanja.....	16
3. Metode istraživanja.....	17
3.1. Uzorak ispitanika.....	17
3.2. Opis istraživačkog instrumentarija.....	18
3.3. Postupak prikupljanja podataka	19
3.4. Opis varijabli.....	20
3.5. Obrada podataka.....	20
4. Rezultati.....	20
4.1. Semantičke kategorije	20
4.2. Vrste riječi	29
5. Rasprava i potvrde pretpostavki	33
6. Ograničenja i doprinos istraživanja	36
7. Zaključak	37
8. Literatura	38

Popis tablica

Tablica 1. Raspodjela ispitanika prema spolu i kronološkoj dobi.....	17
Tablica 2. Drugi dio Komunikacijsko razvojne ljestvice – Riječi i geste	18
Tablica 3. Riječi kratke verzije Komunikacijsko razvojne ljestvice – Riječi i geste podijeljene prema semantičkim kategorijama.....	20
Tablica 4. Rezultati deskriptivne statistike: semantičke kategorije u djece u dobi od 12 mjeseci.....	21
Tablica 5. Rezultati uparenog t-testa u slučaju statistički značajnog razlikovanja među aritmetičkim sredinama semantičkih kategorija kod djece u dobi od 12 mjeseci.....	22
Tablica 6. Rezultati deskriptivne statistike: semantičke kategorije u djece u dobi od 16 mjeseci.....	25
Tablica 7. Tablica 7. Rezultati uparenog t-testa u slučaju statistički značajnih razlika među aritmetičkim sredinama semantičkih kategorija u djece u dobi od 16 mjeseci.....	25
Tablica 8. Riječi kratke verzije Komunikacijsko razvojne ljestvice – Riječi i geste podijeljene prema vrsti riječi.....	29
Tablica 9. Rezultati deskriptivne statistike: vrste riječi u djece u dobi od 12 mjeseci.....	29
Tablica 10. Rezultati uparenog t-testa u slučaju statistički značajnog razlikovanja među aritmetičkim sredinama vrsta riječi u djece u dobi od 12 mjeseci.....	30
Tablica 11. Rezultati deskriptivne statistike: vrste riječi u djece u dobi od 16 mjeseci.....	31
Tablica 12. Rezultati uparenog t-testa u slučaju statistički značajnog razlikovanja među aritmetičkim sredinama vrsta riječi u djece u dobi od 16 mjeseci.....	31

1. Uvod

Prva riječ u aktivnom rječniku djeteta urednog razvoja pojavljuje se u periodu od desetog do petnaestog mjeseca. Međutim, prisutna je velika varijabilnost u dobi pojave, kao i u vrsti riječi te semantičkoj kategoriji kojoj ta riječ pripada. Razdoblje do osamnaestog mjeseca je razdoblje tijekom kojega dijete sporo usvaja nove riječi te još uvijek nema dovoljno širok rječnik kako bi moglo stvarati kombinacije tih riječi. Oko osamnaestog mjeseca dijete urednog razvoja ima pedesetak riječi u svom aktivnom rječniku što je preduvjet za pojavu rječničkog brzaca i početak kombiniranja riječi.

Dosadašnja istraživanja koja su se bavila najranijim ekspresivnim rječnikom, pokazuju kako su najčešće prve riječi vezane za rutine kojima je dijete svakodnevno izloženo (Hoff, 2013). Dijete lakše stvara poveznicu između riječi i predmeta, ukoliko je često izloženo komentiranju tog predmeta tijekom rutiniziranih aktivnosti poput hranjenja, kupanja ili igranja. Riječi koje se koriste tijekom tih rutina pripadaju semantičkim kategorijama koje se pojavljuju prve u ekspresivnom rječniku i najčešće su to kategorije: *ljudi*, *oponašanje zvukova* ili *životinje*. Očekuje se kako će prvo biti usvojeni prototipni članovi semantičke kategorije poput riječi *mama* i *tata* u kategoriji *ljudi*.

Osim semantičkim kategorijama, istraživanja su se bavila i dominantnim vrstama riječi tijekom faze najranijeg leksičkog razvoja. Najzastupljenija je teorija zvana *Hipoteza o prevlasti imenica*, koja govori kako su imenice dominantna i najbrojnija vrsta riječi u djetetovim počecima produkcije riječi (Kauscher, Hofmeister, 2001). Imenice su u većini jezika konkretnije, sadržajnije, jednostavnije te češće korištene u govoru bliskih osoba usmjerenom djetetu. Ukoliko se promatraju vrste riječi koje su prisutne u najranijim aktivnim rječnicima koji sadrže do deset riječi, strana istraživanja navode kako su to socijalne riječi koje nisu nužno imenice.

S obzirom na nedovoljan broj istraživanja na ovu temu u hrvatskom jeziku, cilj je ovog diplomskog rada istražiti koje su prve vrste riječi i semantičke kategorije koje se javljaju kod djece te koje su dominantne semantičke kategorije i vrste riječi u aktivnom rječniku djeteta starog šesnaest mjeseci kojemu je hrvatski jezik materinski. Rad započinje iznošenjem rezultata dosadašnjih istraživanja u drugim jezicima te opisom vrsta riječi i semantičkih kategorija u hrvatskom jeziku. Drugi dio odnosi se na provedeno istraživanje. Navedeni su ciljevi, problemi i hipoteze te metode, a na kraju rada priloženi su konačni rezultati

provedenog postupka. Nakon priloženih rezultata koji su tablično prikazani, slijedi i rasprava kroz koju se prihvaćaju ili odbijaju pretpostavke.

1.1. Leksički razvoj: od prve riječi do kombinacije riječi

Djetetov komunikacijski razvoj utječe i određuje leksički razvoj. Primjerice, u trenucima kada se pažnja roditelja i djeteta nalazi na istom predmetu, roditelji intuitivno koriste niz strategija kojima pomaže djetetu u stvaranju poveznice između riječi i objekta. Upravo tada dijete otkriva kako dijeliti pažnju, slijediti pažnju drugoga i usmjeravati tuđu pažnju. Te su epizode združene pažnje središnje točke u razdoblju usvajanja novih riječi, ali i jezika (Farrar, Tomasello, 1986). Između petnaestog i osamnaestog mjeseca javljaju se učestalije i sustavnije epizode združene pažnje koje podržavaju širenje djetetovog rječnika i povećavaju kvalitetu komunikacijskih izmjena. Kako bi realiziralo svoju komunikacijsku namjeru dijete koristi različita komunikacijska sredstva te se ta sredstva mijenjaju pokazujući tako napredak u djetetovu razvoju. Od dvanaestog do petnaestog mjeseca pojavljuje se novo komunikacijsko sredstvo kod djece urednog razvoja - riječ (Fenson i sur., 1994).

Riječ je simbol koji je arbitraran te može imati referencijalnu ili nereferecijalnu uporabu (Hoff, 2013). Kada imaju referencijalnu uporabu, riječi su simboli koji označavaju predmet, osobu ili situaciju. To je slučaj u ranom leksičkom razvoju kada dijete počinje koristiti riječi koje označavaju najčešće predmete i osobe u njegovom okruženju. Dijete često prvim riječima ne označava isključivo objekt ili osobu, već svoj odnos prema njima i to se razdoblje naziva holofraza (Bates i sur., 1987). To znači da riječ koju dijete koristi nosi značenje cijele rečenice. Pozdravi i socijalne rutine su primjeri nereferecijalnog korištenja riječi.

Prve djetetove riječi nalikuju protoriječima. Protoriječi se pojavljuju u prijelaznoj fazi, između brbljanja i prve riječi te nalikuju pravoj riječi djetetovog materinskog jezika i dijete ih koristi uz konstantno značenje. Uobičajeno je da su protoriječi čvrsto vezane za kontekst i imaju široko značenje. Tri čimbenika koja utječu na razvoj vokalizacije novorođenčeta su: fizički rast i razvoj, sazrijevanje živčanog sustava i iskustvo koje dijete dobiva slušajući vokalizaciju drugih, ali i svoju vokalizaciju (Hoff, 2013). Gledajući iz perspektive fonologije, djetetove prve riječi su nizovi slogova i to najčešće slogova koje čini kombinacija konsonanta

i vokala. Repertoar glasova koji su uključeni u prve riječi je malen, ali upravo su ti glasovi bili prisutni u kasnom brbljanju i protoriječima.

Također, prve riječi su vezane za kontekst u kojem su se najčešće pojavljivale u govoru osoba bliskih djetetu. Tako primjerice, dijete koristi riječ *boca* samo za svoju bočicu kada želi jesti, ali ne i za ostale bočice. U tom primjeru dijete koristi riječ u svrhu smislene komunikacije te se može zaključiti kako tu riječ razumije, ali joj daje preusko značenje. Neke riječi djeca usvoje i na početku koriste samo u određenom kontekstu, a s vremenom postaju dekontekstualizirane. Suprotno njima, neke riječi dijete usvoji neovisno o kontekstu te ih tako koristi od početka (Hoff, 2013). Međutim, postoje istraživanja koja tvrde kako te prve riječi vezane za kontekst, pripadaju predleksičkom razdoblju i ne mogu se smatrati pravim riječima. Prve prave i referencijalne riječi pojavljuju se tek kasnije sukladno kognitivnom razvoju (Gopnik, Meltzoff, 1987; Nelson, Lucariello, 1985; prema Hoff, 2013). Suprotno tome, neka istraživanja tvrde kako djeca već s deset mjeseci istu riječ mogu upotrebljavati i u novim kontekstima (Poluin, Dubois, Grahm, 2007; prema Hoff, 2013).

Hoff (2013) tvrdi kako dio djece prvo proizvodi referencijalne riječi, a neka kontekstualizirane. Mogući uzrok tim razlikama je kontekst u kojem dijete čuje riječi. U nekim slučajevima djeca prvo proizvode riječi koje označavaju predmet upravo onako kako su to čula od bližnjih osoba, dok u nekim slučajevima riječ nauče u kontekstu u kojemu se najčešće koristi ta riječ. Također, moguće je kako na sastav prvih riječi utječe i stil učenja jezika. Neka djeca uče holistički, a neka analitički. Utjecaj na to svakako imaju i djetetova osobnost i njegova spremnost izlaganju riziku te društvenost. Ukoliko je dijete manje društveno, manje će koristiti socijalne riječi.

Razdoblje od dvanaestog do osamnaestog mjeseca razdoblje je sporog leksičkog razvoja jer dijete mjesečno poveća svoj aktivni rječnik za osam do jedanaest riječi te izlaganje riječi ne dovodi nužno do usvajanja te nove riječi (Benedict, 1979). Normativno međujezično istraživanje koje su proveli Bates i sur. (1995) donosi podatke kako jednogodišnje dijete u svom ekspresivnom rječniku ima prosječno deset riječi, a dijete u dobi od četrnaest mjeseci 68 riječi. Usporedbe radi, u dobi od dvadeset mjeseci ima čak 318 riječi. Nelson (1973) je istražila sadržaj ekspresivnog rječnika djeteta pri ulasku u fazu rječničkog brzaca. U vrijeme kada dijete ima između deset i pedeset riječi u aktivnom rječniku, najčešća vrsta riječi su imenice. Za razliku od tog istraživanja, Caselli i sur. (1995) tvrde kako u tom razdoblju dijete koristi najviše riječi koje pripadaju kategoriji socijalnih izraza. Nakon toga dolazi do

rječničkog brzaca, odnosno razdoblja ubrzanog usvajanja novih riječi tijekom kojeg dijete mjesečno usvoji 22 do 37 riječi (Benedict, 1979). U ovom razdoblju dijete počinje usvajati novu riječ nakon samo jednog izlaganja istoj (Hoff, 2013). Nadalje, oblikuje različite kombinacije s tim riječima, koje su najčešće nizanje usvojenih riječi bez funkcionalnih, gramatičkih riječi. Tijekom perioda dvočlanih iskaza, rječnik djeteta nastavlja rasti te je sve češća uporaba gramatičkih morfema. Rječnički brzac završava upravo usvajanjem gramatičkih morfema (Blaži, 2015).

Prema Kovačević, Babić i Brozović (1997) 30% djece u dobi od šesnaest mjeseci kojima je hrvatski jezik materinski i jedini jezik, ima više od 100 riječi u ekspresivnom rječniku te više od 300 riječi u receptivnom rječniku. U dvadesetom mjesecu 80% djece ima u ekspresivnom rječniku više od 300 riječi. Djeca tijekom predškolske dobi usvoje i po deset do dvadeset novih riječi u danu, a McLaughlin (1998) navodi istraživanja koja pokazuju da trogodišnji predškolac ima devetsto do tisuću riječi, a petogodišnjak preko dvije tisuće riječi u svom ekspresivnom rječniku.

1.2. Semantičke kategorije

Semantika je jezična disciplina, uz fonologiju, morfologiju, sintaksu i pragmatiku. Ona se bavi značenjem jezičnih elemenata. Jezični elementi su morfemi i sintaktičke cjeline (Hržica, Peretić, 2015). Svaki izvorni govornik nekog jezika u svom mentalnom leksikonu ima nekoliko desetaka tisuća riječi kojima poznaje značenje te ih smisleno koristi u svojoj komunikaciji. Semantika se uz značenje riječi, bavi i proučavanjem načina na koji su te riječi povezane u mentalnom leksikonu osobe (Hoff, 2013). Opisivanjem značenja jezičnih elemenata dobiva se mogućnost boljeg razlikovanja pomoću svojstava koji ih čine. Značenjska analiza otkriva velike i očite razlike među riječima, ali i one specifične poput sinonima, homonima i antonima. Hiperonimi su nadređeni hiponimima jer imaju šire značenje i obuhvaćaju veći broj homonima. Primjerice, hiperonim je *hrana*, a hiponimi su *jabuka*, *juha* ili *lasanje*. U drugom odnosu riječ *juha* može biti hiperonim pojmovima *juha od rajčice*, *kokošja juha*, *kremasta juha* ili *bistra juha*.

Proučavanje semantičkog razvoja dovodi do zaključka na koji način se usvajaju značenja jezičnih sastavnica te promjenama koje se događaju tijekom tog usvajanja. Mentalna reprezentacija je umna predodžba riječi te nije nužno značenje. Na primjeru riječi to bi značilo kako dijete usvajajući riječ *kuća* povezuje fonološku formu riječi zajedno sa sintaktičkom i morfološkom formom u koncept koji predstavlja značenje te riječi (Brooks, Kampe, 2014). Ipak, postavlja se pitanje kako dijete povezuje riječ *kuća* s točnim značenjem. Djeca od dvije godine imaju sposobnost brzog povezivanja koje im omogućuje da usvoje novu riječ iako su ju čuli samo nekoliko puta i to u kombinaciji s različitim riječima. Što je dijete više puta izloženo novoj riječi, ona će biti potpunije pohranjena u dugoročno pamćenje (Blaži, 2015). Brzo povezivanje služi prepoznavanju sržnog značenja i često djeluje istovremeno sa sporim povezivanjem koje služi zahvaćanju detalja značenja riječi.

Pojam semantičke kategorije donekle se preklapa s pojmovima hiperonim i hiponim. Semantička kategorija označava skup pojmova koji dijele određena obilježja te imaju nadređen pojam kao ime kategorije (Hržica, Peretić, 2015). Istoj kategoriji pripadaju pojmovi sa zajedničkim osobinama. Prema tome bi svi članovi kategorije *psi* trebali imati ova obilježja: živa bića, sisavci, četiri noge, laje i u tu kategoriju bi spadale različite pasmine. Eleanor Rosch (1978) u svom je radu izložila drugačiji pogled na semantičke kategorije. Ona tvrdi kako postoje prototipni i rubni članovi kategorije. Prototipni članovi su bolji predstavnici kategorije, a rubni dijele s njima samo neka značenjska obilježja i to ih čini

rubnima. Članovi jezične zajednice odlučuju koji su predstavnici semantičke kategorije rubni, a koji prototipni i na to utječu kultura, dijalekt i jezik. U sjevernoj Hrvatskoj prototipni predstavnik kategorije *ptica* je *vrabac*, dok u južnom dijelu Hrvatske *galeb*.

Prototipnost se smatram bitnim u usvajanju novih riječi kod djece. Prototipni pojmovi su u pravilu oni koji se prvi usvoje tijekom početne percepcije okoline te su najčešće korišteni i najpotrebniji pojmovi u jeziku (Rosch, 1978). Djeca prvo usvajaju prototipne pojmove, zatim nazive kategorije, a tek onda rubne članove te kategorije. Imenice koje djeca usvajaju na početku nisu ni specifične imenice poput *vučjak* ili *labrador* niti riječi koje označavaju kategoriju poput *životinje*, već imenice srednje razine - *pas*. Djeca sa osamnaest mjeseci znaju kako članovi određenih kategorija (*ljudi*, *životinje*) mogu imati specifična imena, dok članovi drugih kategorija ne mogu (*hrana*, *piće*). Često se događa da dijete zamijeni prototipnog predstavnika za ime kategorije. To dokazuju i rezultati jednog od zadataka predstandardizacije testa za probir provedene u pet hrvatskih gradova u kojemu se djeci pokazala neutralna slika ptice te se od njih tražilo da imenuju prikazano. Djeca iz Šibenika su odgovarala kako je to prototipni predstavnik kategorije *ptica* - *galeb* (Hržica, Peretić, 2015).

1.2.1 Razvoj semantičkih kategorija

Riječi koje djeca produciraju u najranijoj dobi teško je svrstati u semantičke kategorije odraslih. Mnogo jednostavnije je govoriti o vrstama riječi te odrediti kojoj vrsti pripada koja riječ. Upravo se iz tog razloga veći broj istraživanja bazira na vrstama riječi i govori o prevlasti imenica (Stolt, 2008). Smještanje u semantičke kategorije ovisi o autoru istraživanja i na njemu je da imenuje kategoriju i odredi koju riječ će svrstati u nju, za razliku od razvrstavanja prema vrsti riječi. To je mogući uzrok većim razlikama rezultata istraživanja koja se bave semantičkim kategorijama od onih koja se bave vrstama riječi.

Rani djetetov produktivni rječnik sadrži najviše imenica koje označavaju osobe i predmete iz njegove najčešće okoline. Baš kao u ekspresivnom rječniku, i u receptivnom rječniku prve se pojavljuju riječi koje su vezane za ono što najčešće okružuje dijete. To su imena osoba, čestih objekata (igračke, hrana) te glagoli koji označavaju konkretnu radnju (Stolt, 2008). Uz imenice, sadrži akcijske, relacijske, socijalne, modifikacijske i riječi koje označavaju lokacije. Prve su riječi vezane za djetetovo iskustvo: ljude koji ih najčešće okružuju, hranu koju jedu svaki dan, odjeću koju im roditelji oblače, igračke kojima se igraju ili dijelove kućanstva. Sve navedeno uključeno je u dnevne rutine djeteta te roditelji svakodnevno ponavljaju riječi koji označavaju te predmete. Osim označavanja predmeta imenicama, prisutno je i označavanje radnji glagolima (npr. *jesti, piti, spavati*) (Hoff, 2013). Iako većina istraživanja govori o prevlasti riječi koje označavaju objekte u počecima ekspresivnog rječnika, Caselli i sur. (1995) dokazali su kako se radi i o onomatopejskim izrazima te imenima ljudi. Sadržajno su te riječi vezane za rutine kojima je dijete izloženo svakodnevno. Djeca u dobi od dvanaest mjeseci kojima je finski materinski jezik, u svom ekspresivnom rječniku imaju samo nekoliko riječi. Te su riječi socijalni izrazi. Djeca u dobi od petnaest mjeseci također imaju najveći broj socijalnih izraza i imenica koje često koriste osobe iz njihove okoline (Stolt, 2008). Bassano (2000) donosi podatke za djecu kojima je francuski jezik materinski. Prve imenice vezane su za osobe koje su djetetu bliske, a zatim životinje koje roditelji imenuju tijekom aktivnosti poput čitanja slikovnice ili slaganja slagalice. Apstraktne imenice poput *prijatelj* pojavljuju se kasnije i rjeđe. Neke apstraktne riječi poput *bojati se* ili *priča* pojavljuju se ranije, ali su isključivo vezane za svakodnevnu aktivnost ili situaciju. Najučestaliji i najraniji su situacijski glagoli, a glagoli koji označavaju konkretnu radnju (npr. *pjevati, skakati*) pojavljuju se kasnije te vremenom postaju sve češći (Bassano, 2000). Tardif (2008) svoje istraživanje bazira na prvih deset riječi u djetetovom

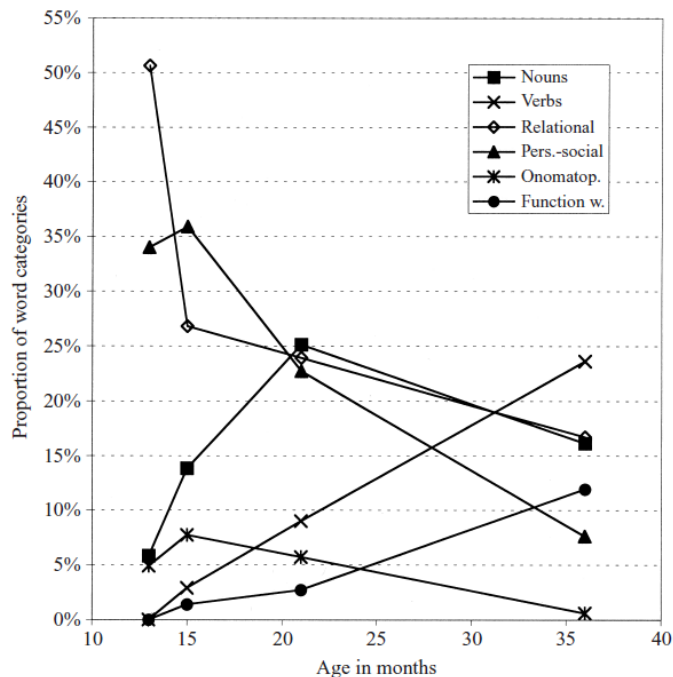

ekspresivnom rječniku te dokazuje kako se riječi vezane za ljude pojavljuju prve u trima jezicima (mandarinski, engleski i kantonski), a broj riječi vezanih za životinje i objekte se razlikuje ovisno o kulturi. Prije nego dijete počne koristiti imenice u cilju označavanja sredstva, koristi ih u svrhu socijalne interakcije. Gopnik i sur. (1996) ističu kako su i socijalni izrazi poput *pozdrav* ili *bok* imenice te se pojavljuju mnogo ranije od riječi čiji sadržaj upućuje na odnose. Te su imenice dio svakodnevnih djetetovih rutina (Hoff, 2013).

Kauschke i Hofmeister (2001) u svom istraživanju na njemačkom jeziku dokazuju prevlast socijalnih riječi u prvim mjesecima aktivnog rječnika djeteta, dok su imenice rijetke. Autori prve riječi djece kojima je njemački materinski jezik dijele u tri skupine:

1. deiktični izrazi koji se odnose na predmet združene pažnje,
2. odnosne riječi koje dijete koristi kako bi zatražilo aktivnost od sugovornika,
3. društvene riječi kojima djeca upravljaju interakcijom.

Zanimljivo je kako se u njemačkom jeziku među prvim riječima pojavljuje i mjesni prilog *tamo*. Moguće objašnjenje rane pojave te relacijske riječ je da ju dijete koristi kako bi skrenulo majčinu pažnju na objekt ili u situacijama kada nije usvojilo riječ za objekt, *tamo* koristi kao zamjenu za tu riječ (Kauscher, Hofmeister, 2001). Kao što je prikazano na Slici 1., relacijske riječi su najčešće riječi u dobi od 12 mjeseci te ih slijede socijalne riječi. Glagoli i funkcionalne riječi nisu prisutni u ekspresivnom rječniku djece te dobi, ali su glagoli najučestalija vrsta riječi kod djece u dobi od 36 mjeseci koja je bila zadnja vremenska točka u ovom istraživanju.

Slika 1. Razvoj semantičkih kategorije u aktivnom rječniku (Kauscher i Hofmeister, 2001)

Osim individualnih razlika koje su prisutne u svim domenama djetetovog razvoja pa i u razvoju semantičkih kategorija, razlike se mogu pripisati i okruženju u kojem dijete odrasta, spolu, razlikama u kulturama te djetetovu stilu usvajanja. Suprotno tome, većim brojem istraživanja (Caselli, 1995; Bornstein, Cote, 2005; Stolt, 2008) dokazano je kako na razvoj semantičkih kategorija ne utječe struktura jezika. Tako su u talijanskom, engleskom, finskom i hebrejskom jeziku, djeca u svom ekspresivnom rječniku u kojem je do 50 riječi prvo imala društvene izraze, zatim imenice te u konačnici gramatičke riječi. Postoje razlike među djecom koja žive u urbanim i onih koji žive u ruralnim dijelovima u zastupljenosti semantičkih kategorija te veličini ekspresivnog rječnika. Djeca koja žive u urbanim dijelovima Argentine i SAD-a, imaju veći broj riječi u ekspresivnom rječniku od djece koja žive u ruralnim dijelovima tih zemalja (Bornstein, Cote, 2009). U Italiji je širi rječnik djece koja žive u ruralnim dijelovima (Caselli i sur., 1995). Djeca stara dvadeset mjeseci rođena u urbanim sredinama u svom ekspresivnom rječniku imaju više pojmova vezanih za stvari izvan kuće i mjesta za ići od djece koja žive u ruralnim sredinama. Isto istraživanje pokazalo je kako djevojčice imaju više riječi u sve tri kategorije (*mjesta za ići, stvari vezane za izvan kuće i ljudi*) (Bornstein, Cote, 2009). Fenson i sur. (1994) u svom istraživanju potvrđuju kako djevojčice imaju veći broj riječi u receptivnom i ekspresivnom rječniku. Mogući razlozi razlikama među spolovima su različita očekivanja osoba bliskih djetetu, različiti način obraćanja djetetu, razlike u neurološkoj zrelosti i sazrijevanju (Fenson, 1994; Bornstein,

Cote, 2009). Također, djeca koja žive u Italiji i Argentini imaju značajno više riječi iz kategorije *ljudi* od djece koja žive u SAD-u. Uzrok razlikama nisu različite strukture jezika, već kultura. Caselli i sur. (1995) također su pronašli kako djeca koja žive u Italiji imaju više društvenih izraza (ljudi, društvene rutine) od djece koja žive u SAD-u. Djeca u Italiji žive bliže svojoj široj obitelji, a majke u Argentini češće potiču socijalnu igru te na taj način daju na važnosti socijalnoj interakciji (Bornstein, Cote, 2009). Zadnji faktor čiji se utjecaj na usvajanje semantičkih kategorija promatrao je djetetov stil usvajanja. Primjerice, rani rječnik djece koja usvajaju referencijalnim stilom sadržavat će 80% imenica koje označavaju kategorije ili osobe, a djece koja usvajaju ekspresivnim stilom 50% takvih imenica te je njihov rječnik raznolikiji ukoliko se promatraju semantičke kategorije (Nelson, 1973).

Sposobnost da dijete samo razdvaja riječi u kategorije s obzirom na osobine koje ih povezuju ili razlikuju pojavljuje se u dobi rječničkog brzaca (Borovsky, Elman, 2006). Dijete tada ima veći broj riječi, ali je i kognitivno spremno započeti kategorizaciju riječi. Međutim, važno je napomenuti kako postoje razilaženja među znanstvenicima u promatranju veze između kognicije i jezika. Gopnik, Choi i Baumberger (1996) zastupaju teoriju kako su kognicija i jezik isprepleteni te međusobno utječu jedno na drugo. U svom istraživanju su dokazali kako na sposobnost kategorizacije riječi utječe struktura djetetovog materinskog jezika. Tako se sposobnost kategorizacije pojavljuje kasnije kod djece kojima je korejski jezik materinski nego kod onih kojima je engleski materinski jezik. Također, Borovsky i Elman (2006) dokazali su kako sposobnost kategorizacije ovisi o ulaznom jeziku. Što se dijete više izlaže jeziku, ima veći broj riječi u svom rječniku te ih lakše smješta u kategorije. Za razliku od njih, Fodor (1975, prema Borovsky, Elman, 2006) tvrdi kako se jezik i kognicija razvijaju u potpunosti zasebno. Semantičke strukture usvajaju se neovisno o ulaznom jeziku, a konceptualne strukture su urođene.

Markman (1990) opisuje usvajanje novih riječi kod djece putem tri moguće pretpostavke:

1. *Pretpostavka o cijelom objektu*
2. *Pretpostavka o taksonomiji*
3. *Pretpostavka međusobne isključivosti*

Hipoteza o usvajanju cijelog objekta govori u prilog tome kako djeca usvajaju nove pojmove u cijelosti, a ne njegove dijelove. Kada usvoje novi pojam, moraju proširiti njegova obilježja i na druge predmete te vrste. Nedostatak te pretpostavke leži u tome što se neke

riječi uistinu odnose na dijelove predmeta. Primjerice, džep je samo dio hlača. Za razliku od nje, *Hipoteza o taksonomiji* govori kako se novonaučena riječ odnosi na sve predmete iste vrste, a ne na predmete koji su tematski povezani. U većem broju istraživanja mlađa djeca nove riječi pohranjuju na temelju tematske povezanosti, dok djeca predškolskog uzrasta to čine na temelju taksonomskih obilježja (npr. *ljudi, životinje, građevine*). Primjerice, mlađe dijete će staviti u istu kategoriju majku i toplo mlijeko jer je majka ta koja svaku večer daje bocu toplog mlijeka. Starije dijete će majku svrstati u kategoriju *ljudi*, a mlijeko u kategoriju *piće*. Djeca već u dobi od 18 mjeseci počinju taksonomski organizirati riječi te nije moguće istražiti isto u ranijoj dobi obzirom na sporije usvajanje riječi koje prethodi rječničkom brzacu. Hipoteza međusobne isključivosti kaže da samo jedno ime može stajati za jedan objekt (Markman, 1990).

1.3. Vrste riječi u hrvatskom jeziku

Hrvatski jezik sadrži deset vrsta riječi koje se dijele na promjenjive i nepromjenjive, odnosno punoznačne i nepunoznačne. Promjenjive vrste riječi su imenice, pridjevi, brojevi, zamjenice i glagoli. One se dekliniraju i kompariraju te konjugiraju. To znači kako te riječi mijenjaju svoj oblik, unatoč tome što se njihovo značenje ne mijenja. Nepromjenjive riječi su prilozima, prijedlozi, usklici, čestice i veznici. Njihov oblik je stalan bez obzira na položaj u rečenici. Punoznačne riječi imaju svoje leksičko i gramatičko značenje, a nepunoznačne služe za uspostavljanje odnosa među punoznačnim riječima (Barić i sur., 2005).

Imenske riječi su: imenice, pridjevi, brojevi i zamjenice.

Imenice označavaju stvari, bića ili pojave. S obzirom na značenje dijele se na vlastite i opće imenice. U odnosu na stupanj opipljivosti koncepta koji stoji u pozadini riječi, one se dijele na konkretne i apstraktne. Prema rodovima mogu biti muški, ženski ili srednji rod te prema gramatičkom broju jednina ili množina. U hrvatskom jeziku imenice se dekliniraju prema sedam padeža.

Pridjevi su riječi kojima se izriču svojstva prethodno spomenutih imenica, brojeva, zamjenica. Prema značenju pridjevi se dijele na opisne, gradivne i posvojne. Opisni odgovaraju na pitanje: „Kakvo je što?“ Gradivni odgovaraju na pitanje: „Od čega je što?“ Posvojni „Čije je što?“. Prema načinu na koji određuju imenicu dijele se na određeni i neodređeni vid pridjeva. Određeni vid pridjeva koristi se kada pridjev izriče stalnu osobinu imenice, a neodređeni kada izriče promjenjivu osobinu imenice.

Zamjenice su riječi koje zamjenjuju neku drugu imensku riječ i upotrebljavaju se kada nije potrebno točno imenovati osobu ili predmet o kojem se govori. Po funkciji se razlikuju imeničke i pridjevske, ovisno o tome zamjenjuju li imenicu ili pridjev. Prema značenju imenice se dijele na lične, posvojne, povratne, pokazne, upitne, odnosne i neodređene.

Brojevi se dijele na glavne i redne. Glavni brojevi označavaju koliko ima onoga čiju količinu označavaju, a redni mjesto ne nekom nizu. Glavni se brojevi mogu podijeliti na jednočlane i višečlane. Jednočlani su brojevi osnovni ili izvedeni. Izvedeni su brojevi od 11 do 19.

Glagoli iskazuju vršenje neke radnje, zbivanje ili da se netko nalazi u nekom stanju. Prema značenju dijele se na glagole radnje, stanja i zbivanja. Glagoli radnje označavaju svjesno djelovanje. Glagoli zbivanja događanje kojemu je uzrok prirodna sila i nije pod utjecajem čovjeka. Glagoli stanja označavaju proces u kojem je sve pasivno i nema događanja ili radnje i može se samo reći koliko je vremena netko proveo u tom stanju. Glagol karakteriziraju kategorije vida, lica, načina, vremena, stanja, povratnosti, prijelaznosti, reakcije i valentnosti, broja i roda.

Prilozi služe pobližem određivanju punoznačnih riječi. Izriču okolnost (mjesto, način, vrijeme, uzrok), stupanj osobine, neodbrojenu količinu. Prijedlozi se predlažu ispred imenice ili zamjenice. Izbliže označavaju imenicu, zamjenicu, pridjev ili glagol. Veznici su riječi koje povezuju rečenice ili rečenične dijelove. Čestice (riječce, partikule) riječi su koje iskazuju stav govornika prema onome o čemu govori, s obzirom na njegovo znanje, želje i osjećanja. Uzvici su riječi (glas ili niz glasova) koje nemaju značenje nego služe kao signali, kačila u konkretnoj situaciji i za oponašanje zvukova (Barić i sur., 2005).

1.3.1. Usvajanje različitih vrsta riječi u aktivnim rječnicima djece

Kako su prisutne velike individualne razlike u kvantitativnom opusu rječnika djeteta, isto tako postoje velike varijacije u sadržaju tog rječnika. Međujezična istraživanja upućuju na raznolikost vrsta riječi koje se prve pojavljuju u aktivnim i pasivnim rječnicima djece govornika različitih materinskih jezika. Ne samo da ta istraživanja navode imenice kao prvu vrstu riječi u ranom dječjem leksikonu nego štoviše autori tih istraživanja svoje pretpostavke temelje na toj vrsti kao najranijoj u leksičkom razvoju. Bitno je naglasiti kako najveći broj istraživanja promatra aktivni rječnik koji već sadrži pedesetak riječi te im je cilj istražiti dominantnu vrstu riječi. Manji broj istraživanja bavi se najranijim ekspresivnim rječnicima koji sadrže desetak riječi te za cilj imaju određivanje prve vrste riječi.

Najčešća teorija koja govori o prevlasti imenica među prvim djetetovim riječima naziva se *Pretpostavka prevlasti imenica* (Kausche, Hofmeister, 2001). Četiri činjenice koje ona zastupa su:

1. Imenice se usvajaju prije ostalih vrsta riječi.
2. Imenica je najčešća vrsta riječi u ranom rječniku djeteta.

3. Djeca prvo uče producirati imena za stvari koje ih najčešće okružuju.
4. Preferencija imenica utječe pozitivno na razvoj rječnika.

Autori se ne slažu oko toga jesu li prve riječi posljedica ulaznog jezika ili je univerzalno prvo usvajanje imenica. Gleitman (2005) tvrdi kako su prve riječi posljedica inputa koji dijete dobiva u govoru usmjerenom djetetu, dok Caselli i sur. (1995) opovrgavaju tu tvrdnju. U talijanskom jeziku bitniju ulogu imaju glagoli te je djetetu prezentiran jezik u skladu s tim, ali djeca koja su govornici talijanskog jezika unatoč tome imaju više imenica u početnom ekspresivnom rječniku. Ipak, moguća je poveznica jezika i prve vrste riječi. U prilog tome govori istraživanje Tardif i sur. iz 1999, u kojem je dokazano kako se u engleskom jeziku prve javljaju imenica, a u mandarinskom jeziku glagoli. I u ovom istraživanju ističe se kako je u izjavama odraslog koje su usmjerene djetetu u engleskom jeziku prisutno više imenica, dok je u mandarinskom više glagola što je mogući uzrok različitostima. Uz to, u engleskom jeziku posljednju poziciju u rečenici zauzimaju imenice, a mandarinskom glagoli. U mandarinskom jeziku dopušta se ispuštanje imenice jer je glagol informativniji, dok je u engleskom dopušteno ispuštanje glagola. Još jedno međujezično istraživanje kojim je obuhvaćeno čak sedam jezika (španjolski, njemački, hebrejski, talijanski, francuski, korejski i američki engleski jezik), potvrđuje *Pretpostavku o prevlasti imenica* (Bornstein, Cote, 2004).

Osim utjecaja jezika, na definiranje prve vrste riječi utječe i način prikupljanja podataka (Tardif, 1999). Više je glagola prikupljeno kada se analizirao uzorak spontanog govora djeteta, nego kada su se analizirali odgovori roditelja u upitnicima. Mogući uzrok tome je to što upitnici koje roditelji ispunjavaju imaju već ponuđene riječi i to su u najvećem broju imenice. Na sadržaj djetetovog rječnika također imaju utjecaj: obilježja inputa, položaj glagola u rečenici te pragmatički fokus u iskazima djetetovog sugovornika. Na prvu vrstu riječi koje će dijete imati u svom aktivnom rječniku veliki utjecaj ima okolina u kojoj živi. Primjerice, Bornstein i Cote (2005) pronašli su kako postoji razlika između obraćanja djetetu u ruralnoj i urbanoj sredini pa posljedično tome u rječnicima te djece prevladavaju različite vrste riječi. Djeca koja odrastaju u ruralnim dijelovima Italije imaju jednak broj imenica i glagola, dok kod djece koja odrastaju u urbanim sredinama prevladavaju imenice.

I u dva afrička jezika tijekom dva mjeseca promatranja djece u dobi od 14 mjeseci zaključeno je kako su imenice najučestalija vrsta riječi u djetetovom početnom produktivnom rječniku. Glagoli se koriste u svrhu komentiranja vlastite radnje, a pridjevi su rijetki i to samo u slučaju ponavljanja komentara druge osobe. Novorođenčetine prve riječi odgovarat će

obiteljskom jeziku (Alcock, 2017). Nelson (1973) je provodeći longitudinalno istraživanje i prateći početak leksičkog razvoja djece, pronašla kako su imenice najčešća vrsta riječi u prvih pedeset produciranih riječi djece. Također je pronašla kako broj općih imenica raste proporcionalno veličini rječnika tijekom tog istog perioda.

Postoji nekoliko razloga zašto se u većini jezika prve pojavljuju imenice. Prvo, glagoli su teži za povezivanje riječi sa značenjem jer je njihovo značenje često široko i konceptualno neodređenije nego u slučaju konkretnih imenica (Clark, 1993). Drugo, prvi glagoli u aktivnom rječniku djeteta su „lakši“ ili „opći“ glagoli poput *ići*, *raditi*, *dati* kojima dijete imenuje mnoštvo radnji. S vremenom dijete uči nove, specifičnije glagole kojima mijenja do sada korištene opće glagole (Clark, 1993). Djeci je teško shvatiti odnose koje često označavaju glagoli (Hoff, 2012). Iz toga proizlazi *Hipoteza o prirodnoj podjeli* koja govori o tome kako fizičke riječi čine očitim stvari koje označavaju imenice, dok se shvaćanje značenja glagola može dogoditi tek kad se glagol čuje u uporabi. Značenje glagola mijenja se ovisno o jeziku. Imenice najčešće prevedene na bilo koji jezik svijeta nose isto značenje, dok isti glagol u dva različita jezika često nosi više različitih značenja.

U prilog prevlasti imenica u ranom rječniku djeteta govori i to kako za usvajanje imenice nije potrebno znanje sintakse, dok se glagoli usvajaju tek nakon poznavanja barem osnovnih aspekata rečenične strukture. Značenje imenica može biti usvojeno na temelju nejezičnih informacija te je njihovo usvajanje preduvjet za shvaćanje rečeničnih struktura i usvajanje glagola (Brooks, Kempe, 2014). Pridjevi baš kao i glagoli, imaju slabiju poveznicu između perceptualnog i konceptualnog. Interpretiranje značenja pridjeva oslanja se na imenicu koju on opisuje. Porast broja imenica može se povezati s djetetovim utvrđivanjem poveznica između objekta i riječi. Sukladno tome, dijete mora usvojiti dovoljan broj imena objekata, osoba i pojava kako bi moglo izraziti odnose između njih. Tek tada se usvajaju glagoli i pridjevi. To se događa kada dijete ima 100 do 200 riječi u svom ekspresivnom rječniku. Tada broj glagola i pridjeva počinje rasti puno brže nego broj imenica (Stolt, 2008). Slični podatci prisutni su i u istraživanjima rječnika djece kojima je francuski jezik materinski. Imenice i glagoli pojavljuju se u samim počecima aktivnog rječnika. Imenicu su češće, ali u dobi od dvije godine raste broj glagola te oni postaju najbrojnija vrsta riječi (Bassano, 2000).

Većina istraživanja dokazuje kako su imenice najdominantnija vrsta riječi u aktivnim rječnicima djece širom svijeta, ali se mali broj tih istraživanja temelji na ekspresivnom rječniku koji sadrži do deset riječi. Caselli i sur. (1995) u svom su istraživanju zaključili kako

su među prvih pet do deset riječi u aktivnom rječniku djece iz Italije i SAD-a u najvećem postotku zvučni efekti, riječi vezane za rutinu i osobe. To su riječi koje je teško svrstati u jednu od kategorija vrsta riječi, ali zasigurno nisu imenice i glagoli. Ipak, ukoliko se istražuje nešto razvijeniji rječnik u kojemu dijete ima usvojenih pedeset do sto riječi, uočava se prevlast čestih imenica. U tom opsegu rječnika u obje skupine djece je vrlo malo glagola, a pridjevi i gramatički funkcionalne riječi nisu prisutne. Razlog tome je konkretnost i jednostavnost shvaćanja imenica. Glagoli su manje sadržajni, ali i dvosmisleniji (Caselli i sur., 1995).

2. Cilj, problem i pretpostavke istraživanja

Istraživanja na temu prvih vrsta riječi u ekspresivnim rječnicima djece urednog razvoja sve su brojnija. Međutim, postoje neslaganja oko definiranja univerzalnosti leksičkog razvoja i utjecaja jezika i kulture na njega. Nešto manje je istraživanja na temu semantičkih kategorija, jer je prve djetetove riječi teže svrstati u semantičku kategoriju. Ipak, većina istraživanja na temu semantičkih kategorija dokazuje kako su to semantičke kategorije koje su vezane za djetetove svakodnevne aktivnosti i rutine. Kako je mali broj istraživanja proveden u hrvatskom jeziku, cilj je ovog rada istražiti rani leksički razvoj djece govornika hrvatskog jezika. Nameću se sljedeća pitanja: koje su to prve vrste riječi u aktivnim rječnicima djece kojima je hrvatski jezik materinski te koje su vrste riječi dominantne u šesnaestom mjesecu života. Uz to, semantičke kategorije još uvijek nisu istražene u hrvatskom jeziku, što dovodi do sljedećih istraživačkih pitanja: koja je semantička kategorija prve u aktivnim rječnicima te koja je dominantna tijekom šesnaestog mjeseca života djece kojima je hrvatski jezik

materinski.

U skladu s tim postavljenim pitanjima i podacima iz prijašnjih istraživanja na ovu temu, pretpostavke istraživanja su sljedeće:

H1: Prve kategorije u ekspresivnom rječniku djeteta bit će vezane za svakodnevne aktivnosti i rutine. To će biti kategorija *ljudi*.

H2: Prve vrste riječi koje se pojaviti u aktivnom rječniku djeteta urednog razvoja su imenice.

H3: Semantička kategorija koja je dominantna u ekspresivnom rječniku djeteta u dobi od 16 mjeseci je *hrana i piće*.

H4: Imenice su najbrojnija vrsta riječi u ekspresivnom rječniku djeteta u dobi od 16 mjeseci.

3. Metode istraživanja

3.1. Uzorak ispitanika

Ovaj rad se temelji na stratificiranom uzorku koji je nastao slučajnim odabirom djece iz standardizacijske baze. Baza je nastala tijekom procesa standardizacije kratke verzije Komunikacijske razvojne ljestvice. Logopedima u namjerno odabраних 14 hrvatskih gradova, dane su Komunikacijske razvojne ljestvice – Riječi i Geste. Ljestvicu su ispunili namjerno odabраних 444 roditelja djece u dobi od 8 do 16 mjeseci. Za potrebe ovog istraživanja iz baze su slučajnim odabirom s obzirom na dob i spol uzeti podaci ukupno 70 djece. S obzirom na dob, ispitanici se dijele na dvije jednakobrojne skupine. Prvu skupinu čine djeca u dobi od 12 mjeseci, a drugu djeca u dobi od 16 mjeseci. Djeca su iz 11 različitih gradova Republike Hrvatske (Dubrovnik, Gospić, Karlovac, Krapina, Osijek, Požega, Split, Zagreb, Zabok, Mali

Lošinj, Velika Gorica). Od ukupno 70 djece, 35 su dječaci i 35 djevojčice (Tablica 1). Uzorak čine jednojezični govornici kojima je hrvatski prvi i materinski jezik te djeca bez dodatnih zdravstvenih ili jezično-govornih teškoća. U 67 slučajeva ljestvicu je ispunila majka, dvije ljestvice očevi te su jednu ljestvicu ispunili zajedno otac i majka.

Tablica 1. Raspodjela ispitanika prema spolu i kronološkoj dobi

	<i>Muški</i>	<i>ženski</i>
<i>12 mjeseci</i>	17	18
<i>16 mjeseci</i>	18	17

3.2. Opis istraživačkog instrumentarija

U ovom istraživačkom radu korišteni su podatci prikupljeni pomoću kratke verzije Komunikacijske razvojne ljestvice (KORALJE) koja je trenutno u procesu standardizacije. Korištena je ljestvica Riječi i geste koja je namijenjena djeci od 8 do 16 mjeseci, dok je ljestvica Riječi i rečenice namijenjena djeci od 16 do 30 mjeseci. Ljestvica Riječi i geste sastoji se od tri dijela. U prvom dijelu roditelj popunjava upitnik o općim podacima djeteta (zdravstveni i jezično-govorni status, zanimanje roditelja, kronološka dob djeteta...). Drugi dio se odnosi na riječi koje dijete razumije i proizvodi. Sastoji se od popisa 87 ponuđenih riječi te roditelj pokraj svake riječi označava ukoliko dijete razumije ili ju razumije i proizvodi. Treći dio odnosi se na radnje i geste te je ponuđeno sedam gesti pokraj kojih roditelj označava DA ukoliko je gesta prisutna kod djeteta i NE ukoliko gesta nije prisutna. U ovom istraživanju su korišteni isključivo podatci o riječima djece u dobi od 12 i 16 mjeseci koji su prikupljeni drugim dijelom ljestvice Riječi i geste pomoću liste od 87 riječi kojima se

ispituje ima li dijete te riječi u pasivnom ili aktivnom rječniku. Popis riječi je prikazan u Tablici 2.

Tablica 2. Drugi dio Komunikacijsko razvojne ljestvice – Riječi i geste

Riječ	R	RiK	Riječ	RiK	R	Riječ	R	RiK
kukuriku	☐	☐	jezik	☐	☐	molim	☐	☐
brr-brr	☐	☐	tanjur	☐	☐	hvala	☐	☐
vau-vau	☐	☐	bočica(s dudom)	☐	☐	spavanje	☐	☐
tu-tu	☐	☐	telefon	☐	☐	trčati	☐	☐
sova	☐	☐	sat	☐	☐	piti	☐	☐
mačka	☐	☐	deka	☐	☐	baciti	☐	☐
medo	☐	☐	svjetlo	☐	☐	poljubiti	☐	☐
zeko	☐	☐	sapun	☐	☐	jesti	☐	☐
pčela	☐	☐	prozor	☐	☐	igrati se	☐	☐
žaba	☐	☐	krevet	☐	☐	pjevati	☐	☐
auto	☐	☐	stol	☐	☐	plakati	☐	☐
kamion	☐	☐	fotelja	☐	☐	ići	☐	☐
knjiga	☐	☐	umivaonik	☐	☐	pisati	☐	☐
lopta	☐	☐	kuća	☐	☐	škakljati se	☐	☐
lopatica	☐	☐	van(i)	☐	☐	mrak	☐	☐
sir	☐	☐	cvijeće	☐	☐	žedan	☐	☐
banana	☐	☐	ljuljačka	☐	☐	gladan	☐	☐
jaje	☐	☐	sunce	☐	☐	lijepo	☐	☐
sok	☐	☐	kamen	☐	☐	voli	☐	☐
meso	☐	☐	kiša	☐	☐	brz(o)	☐	☐
bombon	☐	☐	snijeg	☐	☐	vruće	☐	☐
hlače	☐	☐	djeca	☐	☐	prljavo	☐	☐
cipele	☐	☐	mama	☐	☐	noć	☐	☐
majica	☐	☐	tata	☐	☐	tvoj	☐	☐
rukavice	☐	☐	svoje ime	☐	☐	moj	☐	☐
trbuh	☐	☐	teta	☐	☐	tu	☐	☐
glava	☐	☐	ringe-raj	☐	☐	tamo	☐	☐
oko	☐	☐	nemoj	☐	☐	još	☐	☐
uho	☐	☐	čekaj	☐	☐	nema	☐	☐

3.3. Postupak prikupljanja podataka

Podaci korišteni u ovom diplomskom radu preuzeti su iz gotove baze koja je sadržavala 444 ispunjene kratke verzije Komunikacijsko razvojne ljestvice – podljestvice Riječi i geste. Baza je nastala s ciljem standardizacije iste ljestvice. Kako su bazu činili podaci djece u dobi od osam do šesnaest mjeseci, za ovo istraživanje izdvojeni su samo podaci o djeci u dobi od 12 te 16 mjeseci. S obzirom na dob i spol, slučajnim odabirom izabrano je 70 ljestvica čiji su

podaci uneseni u Excel tablicu. Svi su podaci kodirani. Primjerice, ukoliko dijete razumije riječ u tablici je označeno 1, ukoliko razumije i proizvodi 2, a ukoliko roditelj nije označio riječi takav je odgovor bodovan s 0.

3.4. Opis varijabli

Nezavisna varijabla je kronološka dob ispitanika, a zavisna varijabla je broj produciranih riječi unutar semantičke kategorije i vrste riječi.

3.5. Obrada podataka

Prikupljeni podaci statistički su obrađeni u programu IBM SPSS Statistics 22. Prvi korak bila je podjela ukupno 87 riječi iz ljestvice u semantičke kategorije i vrste riječi. Riječi su podijeljene u 18 kategorija i 8 vrsta riječi (Tablica 3. i Tablica 8.) . Podjela prema semantičkim kategorijama preuzeta je iz diplomskog rada Prilagodba leksičkih čestica i čestica gesta kratke verzije Komunikacijske razvojne ljestvice - Riječi i geste, Alane Pervan. Podjela prema vrsti riječi napravljena je za potrebe ovog istraživanja. Tijekom kategorizacije broj 1 je označavao kako dijete razumije i proizvodi tu riječ, a broj 0 kako ju ne proizvodi niti razumije. Nakon što su riječi podijeljene u kategorije i vrste, provedena je deskriptivna statistika kojom su utvrđene aritmetičke sredine i standardne devijacije svake vrste riječi i semantičke kategorije zasebno. Zatim su provedeni upareni t-testovi kojima su uspoređene aritmetičke sredine svake vrste riječi sa svakom te svih semantičkih kategorija međusobno ($p < 0,05$).

4. Rezultati

4.1. Semantičke kategorije

Prije statističke analize zastupljenosti semantičkih kategorije u rječniku djeteta, potrebno je analizirati zastupljenost riječi prema tim kategorijama u ljestvici koja je ispitni materijal u ovom istraživačkom radu. Podjela riječi ljestvice prema semantičkim kategorijama kojima pripadaju prikazana je u Tablici 3.

Tablica 3. Riječi kratke verzije Komunikacijsko razvojne ljestvice – Riječi i geste podijeljene prema semantičkim kategorijama

---

Semantička kategorija

F

Oponašanje zvukova i životinjskog glasanja	4
Životinje	6
Vozila	2
Hrana i piće	6
Odjeća	4
Dijelovi tijela	5
Mali kućanski predmeti	7
Namještaj i prostorije	5
Pojmovi izvan kuće i mjesta kamo se može ići	8
Ljudi	5
Igre i uobičajne radnje	6
Riječi kojima se izriče radnja	11
Opisne riječi	8
Riječi o vremenu	1
Zamjenice	2
Prijedlozi i oznake mjesta	2
Označivači količine	2
Igračke	3

Prvo su analizirani podatci jednogodišnjaka te su rezultati deskriptivne statistike prikazani u Tablici 4. Već iz te tablice je vidljivo kako najveći broj riječi u aktivnom rječniku djece te dobi pripada kategoriji *ljudi* ($M=1,49$; $SD=1,12$) koju ukupno čini pet ponuđenih riječi u ljestvici (Tablica 3.). Druga semantička kategorija prema zastupljenosti je *oponašanje zvukova i životinjskog glasanja* ($M=1,0$; $SD=1,08$) a treće kategorije *životinje* i *dijelovi tijela* ($M=0,23$; $SD=0,6$). Semantičke kategorije koje nisu prisutne u počecima ekspresivnog rječnika su *zamjenice*, *označivači količine*, *opisne riječi*, *riječi o vremenu*, *namještaj i prostorije* te *odjeća*. Statistička značajnost razlika među semantičkim kategorijama ispitana je uparenim t-testom čiji su rezultati prikazani u Tablici 5. U tablici su istaknuti samo slučajevi u kojima se aritmetičke sredine dvije semantičke kategorije statistički značajno razlikuju ($p < 0,05$). I iz ove tablice vidljivo je kako se kategorije *ljudi* i *oponašanje zvukova i životinjskog glasanja* statistički značajno razlikuju od svih ostalih kategorija i jedna od druge. Na temelju

vrijednosti središnjih vrijednosti svih semantičkih kategorija i broja značajnih razlika između kategorije *ljudi* i ostalih kategorija može se zaključiti kako je upravo ta kategorija najzastupljenija u ranom dječjem ekspresivnom rječniku.

Tablica 4. Rezultati deskriptivne statistike: semantičke kategorije u djece u dobi od 12 mjeseci

SEMANTIČKA KATEGORIJA	N	M	SD	MIN	MAX
KOLIČINA	35	,000	,000	,00	,00
MJESTO	35	,057	,236	,00	1,00
ZAMJENICE	35	,000	,000	,00	,00
VRIJEME	35	,000	,000	,00	,00
OPISNE	35	,000	,000	,00	,00
RADNJE	35	,200	,584	,00	3,00
LJUDI	35	1,486	1,121	,00	3,00
IIUR	35	,114	,323	,00	1,00
PIK	35	,057	,236	,00	1,00
NIP	35	,000	,000	,00	,00
MKP	35	,143	,355	,00	1,00
DT	35	,229	,599	,00	2,00
ODJEĆA	35	,000	,000	,00	,00
HIP	35	,029	,169	,00	1,00
IGRAČKE	35	,143	,430	,00	2,00
VOZILA	35	,057	,236	,00	1,00
ŽIVOTINJE	35	,229	,599	,00	2,00
OZIŽG	35	1,000	1,085	,00	4,00

Napomena: OZIŽG = oponašanje zvukova i životinjskog glasanja; HiP = hrana i piće; DT = dijelovi tijela; MKP = mali kućanski predmeti; NiP = namještaj i prostorije; PIK = pojmovi izvan kuće i mjesta kamo se može ići; IiUR = igre i uobičajne radnje; Radnje = riječi kojima se izriče radnja; Opisne = opisne riječi; Vrijeme = riječi o vremenu; Mjesto = prijedlozi i oznake mjesta; Količina = označivači količine

Tablica 5. Rezultati uparenog t-testa u slučaju statistički značajnog razlikovanja među aritmetičkim sredinama semantičkih kategorija kod djece u dobi od 12 mjeseci

SEMANTIČKA KATEGORIJA	M	SD	MIN	MAX	t	df	p
OZiŽG i ŽIVOTINJE	,771	1,003	,427	1,115	4,552	34	,000**
OZiŽG i VOZILA	,942	1,083	,570	1,314	5,150	34	,000**
OZiŽG i IGRAČKE	,857	1,167	,456	1,257	4,346	34	,000**
OZiŽG i HiP	,971	1,098	,594	1,348	5,235	34	,000**
OZiŽG i DT	,771	1,085	,627	1,372	5,454	34	,000**
OZiŽG i ODJEĆA	1,000	,972	,437	1,105	4,692	34	,000**
OZiŽG i MKP	,857	1,089	,483	1,231	4,659	34	,000**
OZiŽG i NiP	1,000	1,085	,627	1,372	5,454	34	,000**
OZiŽG i PIK	,943	1,083	,570	1,314	5,150	34	,000**
OZiŽG i liUR	,886	1,022	,534	1,236	5,125	34	,000**
OZiŽG i RADNJE	,800	1,158	,402	1,197	4,087	34	,000**
OZiŽG i OPISNE	1,000	1,085	,627	1,372	5,454	34	,000**
OZiŽG i VRIJEME	1,000	1,085	,627	1,372	5,454	34	,000**
OZiŽG i ZAMJENICE	1,000	1,085	,627	1,372	5,454	34	,000**
OZiŽG i MJESTO	,942	1,110	,561	1,324	5,026	34	,000**
OZiŽG i KOLIČINA	1,000	1,085	,627	1,372	5,454	34	,000**
LJUDI i ŽIVOTINJE	1,257	1,221	,837	1,676	6,091	34	,000**
LJUDI i VOZILA	1,429	1,092	1,053	1,803	7,737	34	,000**
LJUDI i IGRAČKE	1,342	1,110	,961	1,724	7,158	34	,000**
LJUDI i HiP	1,457	1,120	1,072	1,842	7,694	34	,000**
LJUDI i ODJEĆA	1,486	1,121	1,100	1,870	7,839	34	,000**
LJUDI i DT	1,257	1,147	,863	1,650	6,487	34	,000**
LJUDI i MKP	1,343	,998	,999	1,685	7,958	34	,000**
LJUDI i NiP	1,486	1,121	1,100	1,870	7,839	34	,000**
LJUDI i PIK	1,429	1,092	1,053	1,803	7,737	34	,000**
LJUDI i liUR	1,371	1,087	,998	1,744	7,464	34	,000**
LJUDI i RADNJE	1,286	1,045	,926	1,644	7,277	34	,000**
LJUDI i OPISNE	1,486	1,121	1,100	1,870	7,839	34	,000**

LJUDI i VRIJEME	1,486	1,121	1,100	1,870	7,839	34	,000**
LJUDI i ZAMJENICE	1,486	1,121	1,100	1,870	7,839	34	,000**
LJUDI i MJESTO	1,429	1,065	1,062	1,794	7,935	34	,000**
LJUDI i KOLIČINA	1,486	1,121	1,100	1,870	7,839	34	,000**
ŽIVOTINJE i HiP	,200	,531	,017	,382	2,227	34	,033**
ŽIVOTINJE i ODJEĆA	,229	,598	,023	,434	2,260	34	,030**
ŽIVOTINJE i NiP	,229	,598	,023	,434	2,260	34	,030**
ŽIVOTINJE i OPISNE	,229	,598	,023	,434	2,260	34	,030**
ŽIVOTINJE i VRIJEME	,229	,598	,023	,434	2,260	34	,030**
ŽIVOTINJE i ZAMJENICE	,229	,598	,023	,434	2,260	34	,030**
ŽIVOTINJE i KOLIČINA	,229	,598	,023	,434	2,260	34	,030**
MKP i HiP	,114	,322	,225	,003	2,095	34	,044**
MKP i ODJEĆA	,143	,355	,264	,020	2,380	34	,023**
DT i ODJEĆA	,229	,598	,434	,023	2,260	34	,030**
HiUR i ODJEĆA	,114	,323	,225	,003	2,095	34	,044**
DT i NiP	,229	,599	,023	,434	2,260	34	,030**
DT i OPISNE	,22857	,59832	,023	,434	2,260	34	,030**
DT i VRIJEME	,229	,598	,023	,434	2,260	34	,030**
DT i ZAMJENICE	,229	,598	,023	,434	2,260	34	,030**
DT i RKOK	,229	,598	,023	,434	2,260	34	,030**
MKP i NiP	,143	,355	,020	,264	2,380	34	,023**
MKP i OPISNE	,143	,355	,020	,264	2,380	34	,023**
MKP i ZAMJENICE	,143	,355	,020	,264	2,380	34	,023**
MKP i VRIJEME	,143	,355	,020	,264	2,380	34	,023**
MKP i KOLIČINA	,143	,355	,020	,264	2,380	34	,023**
HiUR i NiP	,114	,323	,225	,003	2,095	34	,044**
HiUR i OPISNE	,114	,323	,003	,225	2,095	34	,044**
HiUR i VRIJEME	,114	,323	,003	,225	2,095	34	,044**
HiUR i ZAMJENICE	,114	,323	,003	,225	2,095	34	,044**

IiUR i KOLIČINA	,114	,323	,003	,225	2,095	34	,044**
------------------------	------	------	------	------	--------------	-----------	---------------

Napomena: OZiŽG = oponašanje zvukova i životinjskog glasanja; HiP = hrana i piće; DT = dijelovi tijela; MKP = mali kućanski predmeti; NiP = namještaj i prostorije; PIK = pojmovi izvan kuće i mjesta kamo se može ići; IiUR = igre i uobičajne radnje; Radnje = riječi kojima se izriče radnja; Opisne = opisne riječi; Vrijeme = riječi o vremenu; Mjesto = prijedlozi i oznake mjesta; Količina = označivači količine

Također, uparenim t-testom uspoređene su međusobno aritmetičke sredine semantičkih kategorija i kod djece u dobi od 16 mjeseci te se kategorija *ljudi* najviše razlikovala od ostalih kategorija što ju čini dominantnom. Druga kategorija po zastupljenosti riječi u aktivnom rječniku je kategorija *oponašanje zvukova i životinjskog glasanja*. *Zamjenice* su jedina kategorija koja još uvijek nije prisutna u ekspresivnom rječniku djeteta u dobi od 16 mjeseci. Podaci o aritmetičkim sredinama te standardnoj devijaciji svake kategorije zasebno vidljivi su u Tablici 6. Također, u Tablici 7. prikazani rezultati uparenog t-testa i to samo za one slučajeve u kojima je dobivena statistički značajna razlika ($p < 0,05$) između aritmetičkim sredinama dvije semantičke kategorije u djece u dobi od 16 mjeseci. I u ovoj vremenskoj točki se na temelju vrijednosti središnjih vrijednosti svih semantičkih kategorija i broja značajnih razlika između kategorije *ljudi* i ostalih kategorija može zaključiti kako je upravo ta kategorija najzastupljenija u ekspresivnom rječniku djeteta u dobi od 16 mjeseci.

Tablica 6. Rezultati deskriptivne statistike: semantičke kategorije u djece u dobi od 16 mjeseci

SEMANTIČKA KATEGORIJA	N	M	SD	MIN	MAX
KOLIČINA	35	,543	,7005	,00	2,00
MJESTO	35	,286	,5186	,00	2,00
ZAMJENICE	35	,000	,000	,00	,00
VRIJEME	35	,057	,236	,00	1,00
OPISNE	35	,657	1,162	,00	3,00
RADNJE	35	,886	1,676	,00	6,00
LJUDI	35	2,543	1,067	,00	4,00
IiUR	35	,943	1,110	,00	4,00
PIK	35	,571	1,092	,00	4,00

NIP	35	,057	,236	,00	1,00
MKP	35	,486	,981	,00	4,00
DT	35	,286	,851	,00	4,00
ODJEĆA	35	,143	,550	,00	3,00
HIP	35	,714	1,202	,00	5,00
IGRAČKE	35	,200	,473	,00	2,00
VOZILA	35	,286	,519	,00	2,00
ŽIVOTINJE	35	,429	,739	,00	3,00
OZIZG	35	1,857	1,115	,00	4,00

Napomena: OZiŽG = oponašanje zvukova i životinjskog glasanja; HiP = hrana i piće; DT = dijelovi tijela; MKP = mali kućanski predmeti; NiP = namještaj i prostorije; PIK = pojmovi izvan kuće i mjesta kamo se može ići; IiUR = igre i uobičajne radnje; Radnje = riječi kojima se izriče radnja; Opisne = opisne riječi; Vrijeme = riječi o vremenu; Mjesto = prijedlozi i oznake mjesta; Količina = označivači količine

Tablica 7. Rezultati uparenog t-testa u slučaju statistički značajnih razlika među aritmetičkim sredinama semantičkih kategorija u djece u dobi od 16 mjeseci

SEMANTIČKA KATEGORIJA	M	SD	MIN	MAX	t	df	p
OZiŽG i ŽIVOTINJE	1,429	,948	1,102	1,754	8,913	34	,000**
OZiŽG i VOZILA	1,571	,917	1,256	1,886	10,141	34	,000**
OZiŽG i IGRAČKE	1,657	,968	1,324	1,989	10,124	34	,000**
OZiŽG i HiP	1,143	1,240	,716	1,568	5,452	34	,000**
OZiŽG i ODJEĆA	1,714	,987	1,375	2,053	10,272	34	,000**
OZiŽG i DT	1,571	1,008	1,225	1,917	9,220	34	,000**
OZiŽG i MKP	1,371	1,114	,988	1,754	7,285	34	,000**
OZiŽG i NiP	1,800	1,079	1,429	2,170	9,867	34	,000**
OZiŽG i PIK	1,286	1,045	,926	1,644	7,277	34	,000**
OZiŽG i IiUR	,914	1,292	,470	1,358	4,187	34	,000**
OZiŽG i KOLIČINA	,971	1,505	,454	1,488	3,820	34	,001**
OZiŽG i OPISNE	1,200	1,208	,785	1,614	5,878	34	,000**
OZiŽG i VRIJEME	1,800	1,023	1,448	2,151	10,407	34	,000**
OZiŽG i ZAMJENICE	1,857	1,115	1,474	2,240	9,852	34	,000**

OŽIŽG i MJESTO	1,571	1,145	1,178	1,964	8,120	34	,000**
OŽIŽG i KOLIČINA	1,314	1,301	,867	1,761	5,977	34	,000**
LJUDI i OŽIŽG	,685	1,051	,324	1,046	3,861	34	,000**
LJUDI i ŽIVOTINJE	2,114	,993	1,773	2,455	12,593	34	,000**
LJUDI i VOZILA	2,257	,980	1,920	2,593	13,619	34	,000**
LJUDI i IGRAČKE	2,343	,968	2,010	2,675	14,313	34	,000**
LJUDI i HiP	1,829	1,271	1,391	2,265	8,508	34	,000**
LJUDI i ODJEĆA	2,400	1,006	2,054	2,745	14,116	34	,000**
LJUDI i DT	2,257	1,067	1,890	2,623	12,519	34	,000**
LJUDI i MKP	2,057	1,211	1,641	2,473	10,047	34	,000**
LJUDI i NiP	2,486	1,067	2,119	2,852	13,776	34	,000**
LJUDI i PIK	1,971	1,124	1,585	2,357	10,374	34	,000**
LJUDI i liUR	1,600	1,143	1,207	1,992	8,283	34	,000**
LJUDI i RADNJE	1,657	1,644	1,092	2,221	5,964	34	,000**
LJUDI i OPISNE	1,886	1,345	1,423	2,347	8,292	34	,000**
LJUDI i VRIJEME	2,486	1,011	2,138	2,832	14,548	34	,000**
LJUDI i ZAMJENICE	2,543	1,067	2,176	2,909	14,103	34	,000**
LJUDI i MJESTO	2,257	,980	1,920	2,593	13,619	34	,000**
LJUDI i KOLIČINA	2,000	1,000	1,656	2,343	11,832	34	,000**
ŽIVOTINJE i IGRAČKE	,229	,598	,023	,434	2,260	34	,030**
ŽIVOTINJE i ODJEĆA	,286	,519	,107	,463	3,260	34	,003**
ŽIVOTINJE i NiP	,371	,610	,134	,608	3,186	34	,003**
liUR i ŽIVOTINJE	,514	1,197	,102	,925	2,541	34	,016**
ŽIVOTINJE i VRIJEME	,371	,690	,13452	,608	3,186	34	,003**
ŽIVOTINJE i ZAMJENICE	,429	,739	,17469	,682	3,431	34	,002**
HiP i VOZILA	,429	1,008	,082	,774	2,514	34	,017**
VOZILA i NiP	,229	,490	,060	,396	2,758	34	,009**
liUR i VOZILA	,657	,938	,335	,979	4,147	34	,000**
OPISNE i VOZILA	,371	,910	,058	,684	2,414	34	,021**
VOZILA i VRIJEME	,229	,426	,082	,374	3,174	34	,003**

VOZILA i ZAMJENICE	,286	,519	,107	,465	3,260	34	,003**
KOLIČINA i VOZILA	,600	1,479	,091	1,108	2,400	34	,022**
NiP i IGRAČKE	,514	,951	,187	,840	3,200	34	,003**
MKP i IGRAČKE	,286	,789	014	,556	2,144	34	,039**
PIK i IGRAČKE	,371	,942	,047	,695	2,333	34	,026**
HiUR i IGRAČKE	,743	,950	,416	1,069	4,626	34	,000**
OPISNE i IGRAČKE	,457	1,010	,110	,804	2,678	34	,011**
IGRAČKE i ZAMJENICE	,200	,473	,037	,362	2,503	34	,017**
IGRAČKE i KOLIČINA	,343	,765	,080	,605	2,652	34	,012**
IGRAČKE I VRIJEME	,686	1,471	,181	1,190	2,758	34	,009**
HiP i ODJEĆA	,571	,884	,268	,875	3,824	34	,001**
HiP i DT	,429	,698	,189	,668	3,632	34	,001**
HiP i NiP	,657	1,187	,249	1,064	3,276	34	,002**
HiP i VRIJEME	,657	1,136	,266	1,047	3,422	34	,002**
HiP i ZAMJENICE	,714	1,202	,301	1,127	3,515	34	,001**
HiP i MJESTO	,429	1,195	,018	,839	2,121	34	,041**
MKP i ODJEĆA	,343	,725	,093	,592	2,797	34	,008**
PiK i ODJEĆA	,429	,778	,695	3,260	,16137	34	,003**
HiUR i ODJEĆA	,800	1,079	,429	1,170	4,385	34	,000**
OR i ODJEĆA	,514	1,121	,129	,899	2,714	34	,010**
KOLIČINA i ODJEĆA	,400	,847	,691	,109	2,793	34	,009**
VRIJEME i ODJEĆA	,743	1,540	1,272	,213	2,853	34	,007**
PIK i DT	,286	,789	,014	,556	2,144	34	,039**
HiUR i DT	,657	1,235	,232	1,081	3,147	34	,003**
VRIJEME i DT	,600	1,612	,046	1,153	2,201	34	,035**
MKP i NiP	,429	,948	,102	,754	2,674	34	,011**
HiUR i MKP	,457	1,039	,100	,813	2,604	34	,014**
MKP i VRIJEME	,429	,917	,113	,743	2,766	34	,009**
MKP i ZAMJENICE	,486	,981	,148	,822	2,928	34	,006**
PIK i NiP	,514	,981	,177	,851	3,100	34	,004**

IiUR i NiP	,886	1,157	,488	1,283	4,527	34	,000**
OPISNE i NiP	,600	1,218	,181	1,018	2,915	34	,006**
MJESTO i NiP	,2289	,598	,023	,434	2,260	34	,030**
KOLIČINA i NiP	,486	,781	,217	,754	3,679	34	,001**
VRIJEME i NiP	,829	1,706	,242	1,414	2,873	34	,007**
PIK i VRIJEME	,514	,981	,177	,851	3,100	34	,004**
PIK i ZAMJENICE	,571	1,092	,196	,946	3,095	34	,004**
IiUR i VRIJEME	,886	1,022	,534	1,236	5,125	34	,000**
IiUR i ZAMJENICE	,943	1,109	,561	1,324	5,026	34	,000**
IiUR i KOLIČINA	,400	,881	,097	,702	2,686	34	,011**
IiUR i MJESTO	,657	1,056	,294	1,019	3,683	34	,001**
OPISNE i VRIJEM	,600	1,063	,234	,965	3,340	34	,002**
OR i ZAMJENICE	,657	1,162	,258	1,056	3,347	34	,002**
KOLIČINA i VRIJEME	,486	,658	,259	,711	4,364	34	,000**
RADNJE i VRIJEME	,829	1,581	,285	1,371	3,101	34	,004**
MJESTO i VRIJEME	,229	,490	,060	,396	2,758	34	,009**
KOLIČINA i ZAMJENICE	,543	,701	,302	,783	4,584	34	,000**
RADNJE i ZAMJENICE	,886	1,676	,309	1,461	3,126	34	,004**
MJESTO i ZAMJENICE	,286	,519	,107	,463	3,260	34	,003**
KOLIČINA i MJESTO	,257	,611	,047	,466	2,491	34	,018**
RADNJE i MJESTO	,600	1,594	,052	1,147	2,227	34	,033**

Napomena: OZIŽG = oponašanje zvukova i životinjskog glasanja; HiP = hrana i piće; DT = dijelovi tijela; MKP = mali kućanski predmeti; NiP = namještaj i prostorije; PIK = pojmovi izvan kuće i mjesta kamo se može ići; IiUR = igre i uobičajne radnje; Radnje = riječi kojima se izriče radnja; Opisne = opisne riječi; Vrijeme = riječi o vremenu; Mjesto = prijedlozi i oznake mjesta; Količina = označivači količine

4.2. Vrste riječi

Osim semantičkih kategorija, ovim su istraživanjem obuhvaćene i vrste riječi. Riječi ponuđene u drugom dijelu Komunikacijsko razvojne ljestvice, podijeljene su u 8 kategorija kako je prikazano u Tablici 8.

Tablica 8. Riječi kratke verzije Komunikacijsko razvojne ljestvice – Riječi i geste podijeljene prema vrsti riječi

<i>VRSTA RIJEČI</i>	<i>f</i>
IMENICE	54
GLAGOLI	16
PRIDJEVI	5
ZAMJENICE	2
ČESTICE	1
PRIJEDLOZI	3
UZVICI	5
PRILOZI	1

U Tablici 9. prikazani su rezultati deskriptivne statistike ukoliko se promatraju vrste riječi koje su prisutne u ekspresivnom rječniku djeteta u dobi od 12 mjeseci. Iz tablice je vidljivo kako dijete u toj dobi proizvodi najveći broj imenica, a vrste riječi koje nisu prisutne u toj dobi su: pridjevi, čestice i zamjenice. Tablica 10. prikazuje statistički značajne razlike među aritmetičkim sredinama vrsta riječi kod djece u dobi od 12 mjeseci. Tablica prikazuje podatke uparenog t-testa. Aritmetičke sredine imenica i uzvika statistički se značajno razlikuju od svih ostalih vrsta te ih to čini dvjema najbrojnijim vrstama riječi u ekspresivnom rječniku djeteta te dobi. Pregledom prosječnih vrijednosti broja značajnih razlika među vrstama riječi jasnije je kako su one više u slučaju imenice i time su imenice najzastupljenija vrsta riječi u ekspresivnom rječniku djeteta u dobi od jedne godine.

Tablica 9. Rezultati deskriptivne statistike: vrste riječi u djece u dobi od 12 mjeseci

VRSTA RIJEČI	N	M	SD	MIN	MAX
---------------------	----------	----------	-----------	------------	------------

IMENICE	35	2,457	2,638	,00	10,00
GLAGOLI	35	,200	,584	,00	3,00
PRIDJEVI	35	,000	,000	,00	,00
PRIJEDLOZI	35	,086	,284	,00	1,00
ČESTICE	35	,000	,000	,00	,00
UZVICI	35	1,000	1,085	,00	4,00
ZAMJENICE	35	,000	,000	,00	,00

Tablica 10. Rezultati uparenog t-testa u slučaju statistički značajnog razlikovanja među aritmetičkim sredinama vrsta riječi u djece u dobi od 12 mjeseci

Vrste riječi	M	SD	MIN	MAX	t	df	p
Imenice - glagoli	2,257	2,305	1,465	3,049	5,793	34	,000**
Imenice - prilozi	2,457	2,638	1,550	3,363	5,510	34	,000**
Imenice -prijedlozi	2,371	2,556	1,493	3,249	5,488	34	,000**
Imenice - čestice	2,457	2,638	1,550	3,363	5,510	34	,000**
Imenice - zamjenice	2,457	2,638	1,550	3,363	5,510	34	,000**
Imenice -pridjevi	2,457	2,638	1,550	3,363	5,510	34	,000**
Imenice - uzvici	1,457	2,501	,597	2,316	3,447	34	,002**
Uzvici -glagoli	,800	1,158	,402	1,197	4,087	34	,000**
Uzvici - prijedlozi	,914	1,095	,538	1,290	4,941	34	,000**
Uzvici - zamjenice	1,000	1,085	,627	1,372	5,454	34	,000**
Uzvici - čestice	1,000	1,085	,627	1,372	5,454	34	,000**
Uzvici - prilozi	1,000	1,085	,627	1,372	5,454	34	,000**
Uzvici - pridjevi	1,000	1,085	,627	1,372	5,454	34	,000**

Također, napravljen je upareni t-test kojim su uspoređene aritmetičke sredine svake vrste riječi sa svakom kod djece u dobi od 16 mjeseci (Tablica 12.) . U toj dobi dijete u svom aktivnom rječniku ima sve ispitane vrste riječi osim zamjenica. Uz to, imenice su dominantna vrsta riječi jer se njihova aritmetička sredina statistički značajno razlikuje od svih ostalih vrsta riječi. To nije slučaj kod uzvika čija se aritmetička sredina statistički značajno ne razlikuje od glagola koji su treća najbrojnija vrsta riječi te je vidljivo kako se u toj kategoriji događa najveći porast u odnosu na dob od 12 mjeseci. Tablično su prikazani i rezultati deskriptivne statistike vrsta riječi u djece u dobi od 16 mjeseci. Primjerice, od ponuđene 54

imenice, dijete u toj dobi proizvodi prosječno 6. Od ponuđenih 16 glagola, prosječno proizvodi 1 (Tablica 11.).

Tablica 11. Rezultati deskriptivne statistike: vrste riječi u djece u dobi od 16 mjeseci

VRSTA RIJEČI	N	M	SD	MIN	MAX
IMENICE	35	6,223	6,431	,00	34,00
GLAGOLI	35	1,629	2,377	,00	9,00
PRIDJEVI	35	,314	,676	,00	2,00
PRIJEDLOZI	35	,429	,698	,00	2,00
ČESTICE	35	,171	,382	,00	1,00
UZVICI	35	1,943	1,211	,00	5,00
ZAMJENICE	35	,000	,000	,00	,00

Tablica 12. Rezultati uparenog t-testa u slučaju statistički značajnog razlikovanja među aritmetičkim sredinama vrsta riječi u djece u dobi od 16 mjeseci

Vrste riječi	M	SD	MIN	MAX	t	df	p
Imenice - glagoli	4,600	5,584	2,681	6,518	4,873	34	,000**
Imenice - pridjevi	5,914	6,233	3,773	8,055	5,614	34	,000**
Imenice - uzvici	4,286	5,670	2,337	6,233	4,472	34	,000**
Imenice - zamjenice	6,229	6,431	4,019	8,437	5,730	34	,000**
Imenice - priloz	6,000	6,212	3,866	8,133	5,714	34	,000**
Imenice - čestice	6,057	6,412	3,854	8,259	5,589	34	,000**
Imenice - prijedlozi	5,800	6,220	3,663	7,936	5,516	34	,000**
Uzvici - pridjevi	1,629	1,262	1,194	2,062	7,633	34	,000**
Uzvici - zamjenice	1,943	1,211	1,526	2,358	9,489	34	,000**
Uzvici - priloz	1,714	1,045	1,355	2,073	9,703	34	,000**
Uzvici - čestice	1,771	1,190	1,362	2,180	8,804	34	,000**
Uzvici - prijedlozi	1,514	1,173	1,111	1,917	7,641	34	,000**
Glagoli - zamjenice	1,629	2,377	,811	2,445	4,053	34	,000**
Glagoli - priloz	1,400	2,089	,682	2,117	3,964	34	,000**
Glagoli - pridjevi	1,314	2,125	,584	2,044	3,659	34	,001**

Glagoli - čestice	1,457	2,267	,678	2,235	3,803	34	,001**
Glagoli – prijedlozi	1,200	2,069	,489	1,910	3,431	34	,002**
Pridjevi - zamjenice	,314	,676	,082	,546	2,750	34	,009**
Prilozi - zamjenice	,229	,426	,082	,374	3,174	34	,003**
Čestice - zamjenice	,171	,382	,040	,302	2,652	34	,012**
Prijedlozi - zamjenice	,429	,698	,188	,668	3,632	34	,001**
Prijedlozi - čestice	,257	,561	,064	,449	2,714	34	,010**

5. Rasprava i potvrde pretpostavki

Leksički razvoj već je neko vrijeme zanimljiv različitim strukama poput lingvista i logopeda, ali se mali broj istraživanja detaljnije bavi vrstama riječi i semantičkim kategorijama od samog početka djetetove produkcije riječi. Postoje neslaganja rezultata tog malog broja provedenih istraživanja na ovu temu te je stoga cilj ovog rada bio istražiti upravo taj dio leksičkog razvoja. Konkretnije, razvoj vrsta riječi i semantičkih kategorija u ekspresivnom

rječniku djece do 16 mjeseci kojima je hrvatski jezik materinski i jedini. Četiri su pretpostavke ovisno o zavisnoj i nezavisnoj varijabli, koje su ispitane tijekom ovog diplomskog rada. U nastavku će svaka pretpostavka biti prihvaćena ili odbačena te će se ta odluka detaljnije obrazložiti.

Prva pretpostavka (H1) je glasila: *Prve kategorije u ekspresivnom rječniku djeteta bit će vezane za svakodnevne aktivnosti i rutine. To će biti kategorija ljudi.*

Prva pretpostavka je nastala na temelju manjeg broja istraživanja koja su dokazala kako prve riječi koje djeca produciraju pripadaju semantičkim kategorijama koje su često korištene od strane osoba bliskih djetetu tijekom svakodnevnih rutina. U tim istraživanjima ispitanici su djeca koja su govornici različitih jezika poput talijanskog, francuskog, engleskog i mandarinskog, što govori u prilog univerzalnosti u leksičkom razvoju djece. Od izraza korištenih tijekom rutina ipak se kategorija *ljudi* u svim navedenim jezicima pokazala dominantnom (Caselli i sur., 1995; Bassano, 2000; Tardif, 2008; Stolt, 2008). Caselli i sur. (1995) su ispitavši ekspresivni rječnik koji sadrži pet do deset riječi djece koja su govornici talijanskog i engleskog jezika, dokazali kako se radi o zvučnim efektima, riječima vezanim za rutine i *osobe*. U prilog tome govori i istraživanje koje je proveo Bassano (2000) čiji rezultati pokazuju kako djeca kojima je francuski jezik materinski, prvo proizvode riječi vezane za *osobe* koje su im bliske. I u trima strukturno različitim jezicima (engleski, mandarinski, kantonski) prvih deset riječi u ekspresivnom rječniku djeteta u najvećem broju je vezano za *ljude* (Tardif, 2008). Prva pretpostavka ovog istraživa se **potvrđuje** budući da su rezultati statističke obrade pokazali kako se ta kategorija statistički značajno razlikuje od svih ostalih kategorija te je njezina aritmetička vrijednost najviša u usporedbi s vrijednostima ostalih kategorija. Time se može utvrditi kako su i u hrvatskom jeziku prve riječi u ekspresivnom rječniku, riječi koje označavaju osobe s kojima je dijete najčešće u kontaktu poput prototipnih predstavnika ove semantičke kategorije *mama* i *tata*. Osim semantičke kategorije *ljudi*, u većem broju su zastupljene i kategorije *oponašanje zvukova i životinjskog glasanja te životinje*. To se može objasniti čestim korištenje riječi koje pripadaju tim kategorijama tijekom rutina poput igranja ili hranjenja.

Druga pretpostavka (H2) je glasila: *Prve vrste riječi koje se pojavljuju u aktivnom rječniku djeteta urednog razvoja su imenice.*

Uz semantičke kategorije, ovo istraživanje je obuhvatilo i vrste riječi koje se pojavljuju prve u ekspresivnom rječniku djeteta urednog razvoja kojemu je hrvatski jezik materinski. Druga je pretpostavka nastala na temelju Hipoteze o prevlasti imenica koja između ostalog tvrdi kako se imenice usvajaju prije ostalih vrsta riječi (Kausche, Hofmeister, 2011). Upravo je to dokazano najvećim brojem istraživanja na ovu temu provedenih u nekoliko jezika svijeta. Broj imenica raste najbrže sve dok dijete ne dosegne ekspresivni rječnik od 100 do 200 riječi. Tada većom brzinom raste broj glagola (Stolt, 2008). Ne govore sva istraživanja u prilog tome. Caselli i sur. (1995) su zaključili kako su među prvih pet do deset riječi u aktivnom rječniku dominantni zvučni efekti kao što su *vau vau* i *br-br*. Tek širenjem rječnika dolazi do sve većeg broj imenica. Druga pretpostavka ovog istraživa se **potvrđuje** budući da su rezultati statističke obrade pokazali kako se imenice najviše statistički značajno razlikuje od svih ostalih kategorija. Time se može zaključiti kako su imenice prva vrsta riječi koju djeca, kojima je hrvatski jezik materinski, proizvode. Tu vrstu riječi slijede uzvici koji odgovaraju zvučnim efektima u istraživanju Caselli i sur (1995). Uzvici se, kao i imenice, statistički značajno razlikuju od ostalih ispitanih vrsta, ali je njihova središnja vrijednost nešto manja.

Treća pretpostavka (H3) je glasila: *Semantička kategorija koja je dominantna u ekspresivnom rječniku djeteta u dobi od 16 mjeseci je hrana i piće.*

Osim prvih riječi koje se pojavljuju u ekspresivnom rječniku, ispitana je i dominantna semantička kategorija u djece stare 16 mjeseci. Tada je njihov aktivni rječnik nešto širi, ali nema znatnog porasta broja riječi sve do rječničkog brzaca. S obzirom na sporo usvajanje novih riječi, očekivano je kako neće biti velikih promjena u odnosu na dob od 12 mjeseci. To su dokazala i dosadašnja istraživanja koja govore u prilog tome kako su sve do rječničkog brzaca dominantne imenske riječi koje se vezuju za djetetove rutine (Hoff, 2013). Odnosno, najčešće se radi o riječima koje označavaju predmete i ljude koji su uključeni u svakodnevne aktivnosti djeteta. Kao što je prikazano na Slici 1. i kod djece kojima je njemački jezik materinski, nema velikih promjena u zastupljenosti semantičkih kategorija u ekspresivnom rječniku u razdoblju od 12 do 16 mjeseca (Kauscher, Hofmeister, 2011). Treća pretpostavka ovog istraživa se **odbacuje** budući da su rezultati statističke obrade pokazali kako se kategorija *hrana i piće* statistički značajno ne razlikuje od kategorija poput: *životinje, mali kućanski predmeti i predmeti izvan kuće*. S obzirom da se kategorija *ljudi* najviše statistički značajno razlikuje od svih ostalih semantičkih kategorija, ona je i u ovoj vremenskoj točki

dominantna. I jedna i druga navedena kategorija dio su djetetove rutine i svakodnevnih aktivnosti, ali može se zaključiti kako su *ljudi* uključeni u sve aktivnosti kroz koje dijete prolazi u danu, dok su *hrana i piće* samo dio djetetovog dana.

Četvrta pretpostavka (H4) je glasila: **Imenice** su najbrojnija vrsta riječi u ekspresivnom rječniku djeteta u dobi od 16 mjeseci.

Zadnja pretpostavka govori o dominantnoj vrsti riječi u ekspresivnom rječniku djece urednog razvoja u dobi od 16 mjeseci kojima je hrvatski jezik materinski. Isto kao i u slučaju semantičkih kategorija, ne očekuje se velika promjena u dominantnosti vrsta riječi jer djeca u toj dobi još uvijek sporo usvajaju nove riječi. Osim toga, dosadašnja istraživanja koja su provedena na velikom broju jezika dokazala su kako su imenice najbrojnija vrsta riječi u dječjem ekspresivnom rječniku koji sadrži do pedeset riječi (Nelson, 1973; Caselli, 1995; Borstein, Cote, 2005; Alcock, 2017). Navedena istraživanja potvrđuju Hipotezu prevlasti imenica koja između ostalog kaže kako su imenice najčešća vrsta riječi u ranom rječniku djeteta te to kako djeca prvo uče producirati nazive stvari koje ih najčešće okružuju (Kausche, Hofmeister, 2001). Četvrta pretpostavka ovog istraživa se **potvrđuje** budući da su rezultati statističke obrade pokazali kako se jedino imenice statistički značajno razlikuje od svih ostalih kategorija u ovoj vremenskoj točki. Za razliku od njih, uzvici se statistički značajno ne razlikuju od glagola koji su sve brojniji. Upravo je to u skladu sa istraživanjima na njemačkom i finskom jeziku, koja govore kako u određenoj točki dijete proizvodi sve više glagola i oni postaju dominantna vrsta riječi (Stolt, 2008; Kauscher, Hofmeister, 2011). Djeca u dobi od 16 mjeseci proizvode sve ispitane vrste riječi, osim zamjenica.

6. Ograničenja i doprinos istraživanja

Rezultate dobivene ovim istraživanjem i izvođenje zaključaka iz njega potrebno je interpretirati s oprezom budući da postoji nekoliko ograničenja istog.

Kao što je navedeno u prethodnim istraživanjima, rezultati se mogu razlikovati s obzirom na postupak provedbe istraživanja. Odnosno, s obzirom na materijale koji su korišteni u svrhu

prikupljanja podataka. Tijekom ovog istraživanja korištena je isključivo kratka verzija Komunikacijsko razvojne ljestvice – Riječi i geste (u procesu standardizacije) i to popis koji sadrži tek 87 ponuđenih riječi. Postoji mogućnost da bi se rezultati razlikovali u slučaju uzimanja i analiziranja spontanog uzorka.

Uz to, uzorak sadrži relativno mali broj ispitanika koji nisu ravnomjerno raspoređeni prema dijelovima Republike Hrvatske te je moguć utjecaj demografskih čimbenika na rezultate i izvođenje općih zaključaka ih njih.

Kako istraživanje obuhvaća djecu u dobi od 12 do 16 mjeseci kada još uvijek sporo usvajaju nove riječi i nema većih promjena u sadržaju ekspresivnog rječnika, buduća istraživanja bi se trebala provesti na ispitanicama koji se nalaze u fazi rječničkog brzaca kako bi se mogle uvidjeti veće promjene.

Bez obzira na ograničenja i utjecaj tih ograničenja na donošenje općih zaključaka, ovo istraživanje ima veliki doprinos zbog jako malog broja prethodnih istraživanja na ovu temu u hrvatskom jeziku. Postoji nekoliko istraživanja na temu razvoja vrsta riječi, ali prije ovoga nisu napravljena istraživanja razvoja semantičkih kategorija. Zbog toga ovo istraživanje ima veliki značaj u donošenju zaključaka o univerzalnostima u leksičkom razvoju i utjecaju jezika na taj razvoj. Uz to, ovo istraživanje može potaknuti buduća istraživanja na ovu temu.

7. Zaključak

Rezultati ovog rada govore u prilog djelomičnoj univerzalnosti leksičkog razvoja. Dosadašnja istraživanja čiji su ispitanici bili govornici različitih jezika svijeta, pokazuju kako su prve riječi u djetetovom ekspresivnom rječniku one koje su vezane za svakodnevne rutine i to najčešće osobe koje su dio tih rutina. Upravo to pokazuju rezultati ovog istraživanja. Djeci koja su govornici hrvatskog jezika u dobi od 12 mjeseci, kao i u dobi od 16 mjeseci,

dominantna je semantička kategorije *ljudi*. Nju slijede kategorije koje su također uključene u djetetove svakodnevne aktivnosti poput *životinja* i *oponašanja zvukova i životinjskog glasanja*. S obzirom da je ovim istraživanjem obuhvaćen najraniji leksički razvoj tijekom kojega dijete još uvijek sporo usvaja nove riječi, nisu pronađene znatne razlike u dominantnim semantičkim kategorijama kod djece u dobi od 12 mjeseci i 16 mjeseci. Osim semantičkih kategorija, istraživanje obuhvaća i vrste riječi. Najveći broj stranih istraživanja govori o tome kako su imenice najbrojnija vrsta riječi u ranom aktivnom rječniku djeteta i temelji se na Hipotezi o prevlasti imenica. Rezultati ovog istraživanja pokazuju isto u hrvatskom jeziku jednogodišnja djeca u svom ekspresivnom rječniku imaju najveći broj imenica, a zatim uzvika te mnogo manje glagola. Djeca u dobi od 16 mjeseci također imaju najveći broj imenica koje slijede uzvici. U toj dobi je zanimljiv porast broja glagola i to je u skladu sa stranim istraživanjima koja kažu kako se u određenoj točki leksičkog razvoja broj glagola u ekspresivnom rječniku naglo povećava u odnosu na broj imenica.

Rezultati ovog rada imaju veliki doprinos kako u logopediji, tako i u ostalim strukama koje se bave leksičkim razvojem. Također, imaju veliki doprinos u rješavanju gore spomenute debate. Međutim, za donošenje općih zaključaka potrebno je uključiti veći broj ispitanika te koristiti različitu metodologiju (primjerice uzimanje uzorka spontanog govora). Upravo ovaj rad može poslužiti kao baza za daljnja istraživanja na ovu temu u hrvatskom jeziku.

8. Literatura

Alcock, K. J. (2017). Production is only half the story - First words in two east African languages. *Frontiers in Psychology*, 8(10), 1–14.

Barić, E., Lončarić, M., Malić, D., Pavešić, S., Peti, M., Zečević, V., Znika, M. (2005). *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.

Bassano D. (2000). Early development of nouns and verbs in French: exploring the interface between lexicon and grammar. *Child Lang*, 27 (3), 521-559.

Bates, E., Bretherton, I., Snyder, L. (1988). *From first words to grammar: Individual differences and dissociable mechanisms*. New York: Cambridge University Press.

Bates, E., Dale, P., Thal, D. (1995). Individual differences and their implications for early language development. In P. Fletcher & B. MacWhinney (Eds.), *Handbook of child language* (pp. 96–151). Cambridge, MA: Blackwell.

Benedict, H. (1979). Early lexical development: Comprehension and production. *Journal of Child Language*, 6(2), 183–200.

Blaži, D. (2015). Ima li potrebe za logopedskom dijagnostikom prije treće godine. U: Milošević, N. (ur.), *Govorno- jezički poremećaji razvojnog doba*. Beograd: Udruženje logopeda Srbije, str. 49-71.

Bornstein, M. H., Cote, L. R., Maital, S., Painter, K., Park, S. Y., Pascual, L., Pêcheux, M. G., Ruel, J., Venuti, P., & Vyt, A. (2004). Cross-linguistic analysis of vocabulary in young children: Spanish, Dutch, French, Hebrew, Italian, Korean, and American English. *Child Development*, 75(4), 1115–1139.

Bornstein, M. H., Cote, L. R. (2005). Expressive vocabulary in language learners from two ecological settings in three language communities. *Infancy*, 7(3), 299–316.

Borovsky, A., Elman, J. (2006). Language input and semantic categories: A relation between cognition and early word learning. *Journal of Child Language*, 33(4), 759–790.

Brooks, J.P., Kempe, V. (2014) *Encyclopedia of language development [online]*. London: SAGE.

Dostupno na:
https://books.google.hr/books?id=mvfSAwAAQBAJ&pg=PA365&lpg=PA365&dq=cdi%20semantics%20categories&source=bl&ots=m-h2dJMtc7&sig=ACfU3U3jcW9bCx8vExTmU81_hj0kv58U2w&hl=hr&sa=X&ved=2ahUKEwimgdGAj83pAhWMR5oKHZnNA4E4ChDoATAAegQICRAB&fbclid=IwAR3kmm5stT9

0oEoVIp75yBFCKI0A5No6sDryyCzNmLwNE68c4im_ypoybK8#v=onepage&q=cdi%20semantics%20categories&f=false [1. srpnja 2020.]

Caselli, M. C., Bates, E., Casadio, P., Fenson, J., Fenson, L., Sanderl, L., Weir, J. (1995). A cross-linguistic study of early lexical development. *Cognitive Development*, 10, 159–199.

Clark, E. V. (1993). *Cambridge studies in linguistics: The lexicon in acquisition*. Cambridge University Press.

Fenson, L., Dale, P. S., Reznick, J. S., Bates, E., Thal, D. J., Pethick, S. J., Tomasello, M., Mervis, C. B., Stiles, J. (1994). Variability in early communicative development. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 59(5), v–173.

Gleitman, L. R., Cassidy, K., Nappa, R., Papafragou, A., and Trueswell, J. C. (2005). Hard words. *Lang. Learn. Dev.* 1, 23–64. doi: 10.1207/s15473341l1d0101_4

Gopnik, A., Choi, S., Baumberger, T. (1996). Cross-linguistic differences in early semantic and cognitive development. *Cognitive Development*, 11(2), 197–227.

Hoff, E. (2013) *Language development*. Florida: Cengage Learning.

Hržica, G., Peretić, M. (2015). Što je jezik? U: Kuvač Kraljević, J. (ur.), *Priručnik za prepoznavanje i obrazovanje djece s jezičnim teškoćama*. Zagreb, str. 9-23.

Kauschke, C., and Hofmeister, C. (2002). Early lexical development in German: a study on vocabulary growth and vocabulary composition during the second and third year of life. *J. Child Lang.* 29, 735–757. doi: 10.1017/S0305000902005330

Kovačević, M., Babić, Z., Brozović, B. Komunikacijska razvojna ljestvica: Teorijska ishodišta, primjena i tumačenje rezultata. Akademija za razvojnu rehabilitaciju, Zagreb. 1997.

Markman, E. M. (1990). Constraints children place on word meanings. *Cognitive Science*, 14(1), 57–77.

McLaughlin, S. (1998) The beginnings – infant communication. The interduction to language development. *Singular*. San Diego, str. 175-218.

Nelson, K. (1973). Structure and strategy in learning to talk. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 38(1), 136-149.

Rosch, E., *Cognition and categorization*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.

Stolt, S., Haataja, L., Lapinleimu, H., & Lehtonen, L. (2008). Early lexical development of Finnish children: A longitudinal study. *First Language*, 28(3), 259–279.

Tardif, T., Gelman, S. A., Xu, F. (1999). Putting the "noun bias" in context: A comparison of English and Mandarin. *Child Development*, 70(3), 620–635.

Tardif, T., Fletcher, P., Liang, W. L., Zhang, Z. X., Kaciroti, N., and Marchman, V. A. (2008). Baby's first 10 words. *Development Psychology* 44, 929–938. doi: 10.1037/0012-1649.44.4.929

Tomasello, M., Farrar, M. J. (1986). Joint attention and early language. *Child Development*, 57(6), 1454–1463.

Tulviste T., Schults A., Konstabel K. (2011). Early vocabulary and gestures in Estonian children. *Journal of Child Language*, 39 (3), 664-686.